

Suvi Huttunen

TASA-ARVO JA TOIMINTAMAHDOLLISUUDET HELSINGIN KAUPUNGISSA

Diskurssianalyysi kaupungin valtuustokeskustelusta ja
kaupunkistrategiasta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Suvi Huttunen: Tasa-arvo ja toimintamahdollisuudet Helsingin kaupungissa – Diskurssianalyysi kaupungin valtuustokeskustelusta ja kaupunkistrategiasta
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön maisteriohjelma
Ohjaaja: Kirsi Juhila
Maaliskuu 2024

Tutkielmani käsittelee tasa-arvoa ja toimintamahdollisuuksia Helsingin kaupungin kaupunkistrategiassa sekä kyseistä strategiaa käsittelevässä valtuustokeskustelussa. Tutkielma on toteutettu diskurssianalyysinä ja Martha Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teoria toimii sekä työkaluna että viitekehyyksenä tutkielmalleni. Tutkielmani tarkastelee erilaisia tasa-arvon muotoja toimintamahdollisuuksien läpi tarkasteltuna. Aineistonani toimii Helsingin kaupungin kaupunkistrategia sekä siitä 6.10.2021 käyty valtuustokeskustelu.

Sosiaalityön näkökulmasta tutkielmani edustaa rakenteellista sosiaalityötä ja sen merkittävyys perustuu ajatukseen sosiaalityöstä osana kaupungin poliittista järjestelmää ja kaupungin politiikan toteuttajana. Diskurssianalyysin tarkoitus on tuoda näkyväksi erilaisia vakiintuneita puhetapoja ja tutkia niitä syvemmin, jolloin on mahdollista havaita erilaisia mahdollisesti toimintaa ohjaavia käytäntöjä. Tutkielmaa eteenpäin ajavana periaatteena on se, että kaupungissa tehtävä politiikka luo raamit myös sosiaalityön arjelle ja vaikuttaa sitä kautta välillisesti ja välittömästi sekä sosiaalityöntekijöiden että sosiaalityön asiakkaiden arkeen.

Tutkielmani tuloksena on erittely toimintamahdollisuuksien esiintyvyydestä aineistossani sekä kuusi erilaista tasa-arvodiskurssia, jotka on mahdollista havaita Helsingin kaupungin strategiasta ja sitä koskevasta valtuustokeskustelusta. Diskurssit ovat oikeusdiskurssi, Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina -diskurssi, hoitoon pääsy -diskurssi, hoivan antajat ja saajat -diskurssi, alueiden yhdenvertaisuus -diskurssi sekä koulutus on ratkaisu eriarvoisuuteen -diskurssiksi.

Avainsanat: tasa-arvo, eriarvoisuus, toimintamahdollisuudet, diskurssianalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

ABSTRACT

Suvi Huttunen: Equality and capabilities in the city of Helsinki – Discourse analysis of the city council debate and city strategy
Master's Thesis
Tampere University
Degree Programme in Social Work
Supervisor: Kirsi Juhila
March 2024

My thesis deals with equality and capabilities in the Helsinki city strategy and in the council debate on that strategy. The thesis has been implemented as a discourse analysis and Martha Nussbaum's capabilities approach serves as both a tool and a framework for my thesis. This thesis examines different forms of equality viewed through capabilities approach. As data I use the Helsinki city strategy and the council discussion about it on October 6, 2021.

From the point of view of social work, my paper represents structural social work and its significance is based on the idea of social work as part of the city's political system and implementer of the city's policy. The purpose of discourse analysis is to bring to light different established ways of speaking and to study them more deeply, which makes it possible to observe different practices that may guide the policy. The principle that drives the thesis forward is the policy made in the city also creates the framework for the everyday life of social work. That way it indirectly and directly affects the everyday life of both social workers and social work's clients.

The result of my thesis is a list of the prevalence of capabilities in my material, as well as six different equality discourses that can be found in the Helsinki city strategy and the related council debate. The discourses are the justice -discourse, the Helsinki as a model city of equality -discourse, the access to care -discourse, the givers and receivers of care -discourse, the equality of neighborhoods -discourse and the education as a solution to inequality -discourse.

Keywords: equality, inequality, capabilities approach, discourse analysis

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin Originality Check service.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	3
2 TASA-ARVO.....	5
2.1 Tasa-arvo historiallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa	6
2.2 Eriarvoisuus	9
2.3 Yhtäläisiin oikeuksiin perustuva tasa-arvo	12
2.4 Eroihin perustuva tasa-arvo ja moninainen tasa-arvo	14
2.5 Mahdollisuuksien ja lopputuloksen tasa-arvo	15
3 TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIEN TEORIA.....	17
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
4.1. Tutkimuskysymykset	22
4.2 Kaupunginvaltuusto ja kaupunkistrategia aineistona	22
4.3 Diskurssianalyysi.....	24
4.4 Aineisto ja sen käsittely	26
4.5 Tutkimusetiikka	31
5 TULOKSET	33
5.1 Toimintamahdollisuudet kaupunkistrategiassa ja valtuustokeskustelussa	33
5.2 Mahdollisuuksien tasa-arvopuhe	35
Oikeusdiskurssi	35
Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina	37
5.3 Lopputuloksen tasa-arvopuhe.....	38
Hoitoon pääsy	39
Hoivan antajat ja saajat	41
5.4 Eriarvoisuuspuhe	45
Alueiden yhdenvertaisuus	45
Koulutus on ratkaisu eriarvoistumiseen	48
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	51
7 LÄHTEET	54

Taulukot

Taulukko 1 Toimintamahdollisuudet	27
Taulukko 2 Analyysitaulukko.....	30
Taulukko 3 Toimintamahdollisuudet aineistossa	34

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastelen Helsingin kaupungin kaupunginvaltuuston strategiakeskustelua tasa-arvon sekä toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Aihe kiinnostaa minua kaupungin sosiaalityöntekijänä, koska se muistuttaa siitä, kuinka demokraattisessa hierarkiassa kaupungin politiikka vaikuttaa konkreettisesti siihen, millaista sosiaalityötä kaupungissa on mahdollista tehdä. Aihe myös mielenkiintoisella tavalla yhdistää yhteiskuntafilosofian käytännön arkeemme.

Martha Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teoria perustuu pohjimmiltaan Aristoteleen tunnetuksi tekemiin pohdintoihin esimerkiksi oikeudenmukaisuudesta. Itseäni kiehtoo oikeudenmukaisuuden filosofia, joka poliittisiin järjestelmiin väistämättä kuuluu. Se myös muistuttaa siitä, että kaikki tekemme ovat aina jossain määrin poliittisia. Ne tapahtuvat poliittisessa ympäristössä ja niillä on vaikutusta kanssaeläjiimme. Niinpä myös kaupungin valtuustossa keskustelevat ihmiset ovat puhujia tuossa yhdessä lyhyessä hetkessä, mutta samalla kaikki heidän sanomansa on aiempien tapahtumien, arvojen ja sopimusten tuottamia, ja ne jättävät pysyvän jäljen vaatimattomalta vaikuttavaan keskustelun jatkumoon, missä ne tuottavat ja uusintavat puhetapoja yhteiskunnallisista aiheista. Ei ole yhdentekevää, kuinka asioista puhutaan ja millaisia sanoja käytetään. Näiden totuttujen tapojen purkaminen ja lähempi analysointi on tärkeää, jotta emme huomaamattamme anna sanoille valtaa huonontaa haavoittuvassa asemassa olevien olosuhteita, vaan teemme tilaa oikeudenmukaisuutta edistäville käytännöille.

Toisena teoreettisena viitekehyksenä käytän tasa-arvon käsitettä ja se muodostaa toisen tämän tutkielman tutkimuskysymyksistä. Tarkoitukseni on etsiä kaupunkistrategiasta sekä siihen liittyvästä valtuustokeskustelusta erilaisia tasa-arvopuheen tuottamisen tapoja.

Vaikka aineistonani käyttämä valtuustokeskustelu on poliittiselta arvoltaan melko vähäinen, ja varsinaiset poliittiset päätökset on tehty pitkälti jo strategian suunnitteluvaiheessa, on se keskustelutilaisuutena merkittävä paikka vahvistaa ja haastaa kaupungissa vallitsevia yhteisiä arvoja. Valtuustokeskustelu on käyty lokakuussa vuonna 2021. Kyseisenä päivänä aktivistiliike Elokapiina oli vallannut Hakanimen sillan ja osoitti mieltä ilmastotoimien edistämiseksi.

Kyseisenä päivänä vietettiin eurooppalaista omaishoitajien päivää. Sote-uudistus oli valmistunut ja tiedettiin, että Helsinki tulee olemaan maan ainoa kunta, jota ei liitetä mihinkään erilliseen hyvinvointialueeseen. Korona-aikaa oli eletty tässä vaiheessa puolitoista vuotta ja ilmeisesti kyseinen päivä on ensimmäinen kerta, kun tämä valtuusto oli kokoontunut kokonaisuudessaan paikan päälle keskustelemaan. Kaikkiin näihin ajankohtaisiin tapahtumiin viitattiin valtuustokeskustelun lomassa.

Seuraavaksi käsittelen luvussa kaksi tasa-arvon ja eriarvoisuuden teoriaa, ja luvussa kolme toimintamahdollisuuksien teoriaa etenkin Martha Nussbaumin teoretisoinnin näkökulmasta. Luvussa neljä käyn läpi tutkielmani toteutusta, aineistoa ja tutkimusetiikkaa. Viidennessä luvussa käsittelen tulokseni, jotka olen jakanut kahteen osaan ja löytämäni diskurssit olen jaotellut kolmen eri alaotsikon alle. Viimeiseksi luvussa kuusi käsittelen tulosteni yhteenvedon ja omat pohdintani tutkielmaani liittyen.

2 TASA-ARVO

Tasa-arvo puhekielessä viittaa useimmiten siihen, että kaikkia ihmisiä kohdeltaisiin mahdollisimman samanlaisella tavalla katsomatta ikää, sukupuolta tai ihonväriä; että työn saantiin vaikuttaisi ihmisen ansiot eikä hänen ulkomuotonsa, ja että samasta työstä saisi saman palkan. Samalla meillä on kulttuurisesti jaettuja käsityksiä siitä, että joissain tapauksissa toiset ansaitsevat erityisempää kohtelua, kuten bussiin astuvat vanhukset, joille luovutamme paikkamme tai näkövammaisen henkilö, joka asioi kaupassa opaskoiran kanssa silloinkin, kun muilta henkilöiltä ovat koirat kiellettyjä.

Näin oikeudenmukaisuus nivoutuu myös tasa-arvon käsitteeseen, kun huomioimme sen, että oikeudenmukaisuutta ei aina olekaan antaa saman verran jokaiselle, vaan joissain tapauksissa oikeudenmukaisin vaihtoehto voikin olla se, että joku saa enemmän kuin toinen. Arajärven ja Sakslinin (2007, 47–48) mukaan oikeudenmukaisuus tapahtuu aina yhteisöissä, yksilöiden suhteissa toisiin ja usein toisten oikeuksien laajeneminen tarkoittaa toisten rajoittamista ja oikeudenmukaisuudella määritellään se, millaiset erot ja erottelut ovat sallittuja tai jopa tavoiteltavia. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus onkin tärkeä nivoa toisiinsa, sillä kun puhutaan tasa-arvoisesta yhteiskunnasta, sen tulee aina olla myös samalla oikeudenmukainen. Ei ole mahdollista olla tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa oikeutetaan ihmisten köyhyys jokaisen yhdenvertaisella oikeudella olla köyhä, samoin kuin tasa-arvoa ei tule valjastaa esimerkiksi muukalaisvihaa tai muuta syrjintää lietsovaan käyttöön.

Tasa-arvo ei suinkaan ole selkeä termi, jolla olisi yksi tarkkarajainen merkitys, vaan sitä voidaan lähestyä useammasta eri näkökulmasta. Tämän tutkielman lähtöajatuksena on näkemys siitä, että sanat voivat tarkoittaa eri asioita eri kontekstissa ja ne muuttuvat ja muokkautuvat vuorovaikutuksessa. Tasa-arvo ei ole myöskään pysyvä olotila, vaan se on aina sidoksissa historiaan ja sen pohjalla on aina oletama siitä millaista missäkin yhteiskunnassa voidaan vallitsevana normina: toisin sanoen, mikä on se ”normaali” johon muuta ja muita peilataan (Pylkkänen 2012, 57). Tämän vuoksi tasa-arvon voi nähdä olevan myös hyvin kulttuurisidonnaista ja esimerkiksi suomalaista ja yhdysvaltalaisista käsitystä tasa-arvosta on vaikea verrata, koska toisen historiaan kuuluu pitkä orjuuteen ja etniseen epätasa-arvoon pohjautuva polku, Suomessa tasa-arvo taas on lähtenyt ensin eri yhteiskuntaluokkien ja

sukupuolten tasa-arvosta ja täällä eri etniset ryhmät ja heidän lakisääteinen oikeutensa yhtäläiseen kohteluun on verrattain nuori ilmiö. Suomessa etnisyyteen liittyvät tasa-arvokeskustelut ovat ennen lähimenneisyyttä olleet pikemminkin kieleen liittyviä kysymyksiä suomen- ja ruotsinkielisten väestöryhmien välillä (Pylkkänen 2012, 60). Tässä valossa näenkin tarpeellisena käydä läpi tasa-arvon ja sen kehittymisen historiaa Suomen kontekstissa, jotta voimme paremmin hahmottaa millaisten kehityskulkujen jalanjäljissä nykyinen suomalainen tasa-arvokeskustelu tapahtuu. Käytän tasa-arvon termiä kuvaamaan kaikkea ihmisten ja ihmisryhmien välistä tasa-arvoa ja vastaavasti tasa-arvon vastinparina käytän eriarvoisuuden termiä.

Suomessa on usein totuttu puhumaan tasa-arvosta sukupuoleen liittyvänä asiana ja usein muulloin käytetään termiä yhdenvertaisuus. Ero nousee suoraan Suomen lainsäädännöstä, jossa on säädetty laki miesten ja naisten tasa-arvosta (609/1986) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). Tasa-arvo on kuitenkin myös samaan aikaan laaja sateenvarjotermi kaikelle tälle. Nousiainen (2012) on hahmottanut yhdenvertaisuustermin yleistymistä oikeudellistumiskehityksen myötä. Tasa-arvolakiin verrattuna yhdenvertaisuuslaki tarjoaa vahvemman yksilönsuojan, mutta vastavuoroisesti vähemmän tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen pyrkiviä edistämiskeinoja. Toisin sanoen kehitys on enemmän syrjinnän vastustamisen pikemminkin, kuin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen suuntaan. Lakien ja toisaalta myös erilaisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävien instituutioiden erillisyyks ja yhteen asiaan keskittyminen on luonut tasa-arvopolitiikkaan sokeita pisteitä ja suomalainen sukupuoleen keskittyvä tasa-arvopuhe ei aina ota huomioon esimerkiksi rasismia (Kantola ym. 2020, 19–20).

2.1 Tasa-arvo historiallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa

Tapa nähdä tasa-arvo on muuttunut ajan saatossa. Aluksi 1800-luvulla, kun naisasialiikkeet ensimmäisiä kertoja nostivat esiin epäkohtia sukupuolten välillä, pyrkimys tasa-arvoon tarkoitti yhtäläisiä oikeuksia, eli omistavan yksilön oikeuksia myös naisille. Käytännössä vapaus oli kuitenkin yhä säätyyn ja luokkaan, sekä uskontoon sidottu oikeus ja suuri osa kansasta ei omistanut paljoakaan. (Holli 2012, 61.) Kuitenkin kun naisten mahdollisuudet työntekoon ja omistamiseen vähitellen lisääntyivät, ei esimerkiksi aviopuolison kuolema tarkoittanut enää vääjäämätöntä vajoamista köyhyyteen.

Suomen historiaa tarkasteltaessa sitä leimaa hyvin pitkälle agraarisuus. Suomi kaupungistui ja teollistui verrattain myöhään. Pylkkäsen (2012, 58–62, ks. myös Julkunen 2010, 78) mukaan myös suomalainen oikeus modernisoitui myöhään, mutta lopulta nopeasti. Oikeuden modernisoitumisen prosessissa hylättiin ajatus säädystä ja syntyperästä ja vallalle nousi omistavan yksilön oikeus. Vaikka suvun kontrolli maanomistamiseen liittyen hellittikin, oli omistamisen oikeus vielä pitkään sidottu sukupuoleen ja myös uskontoon. Suomen agraarisuus myös on luonut omanlaisensa pohjan naisen aseman kehittymiselle naisten ollessa maataloilla tärkeä tuotantoon osallistuva osa kokonaisuutta. Tämä olikin tärkeä lähtökohta, kun naisten asemaan alettiin ensimmäisiä kertoja hakea parannuksia 1800-luvun loppupuolella. (Mt 2012, 61–62.)

Suomesta puhutaan usein tasa-arvon mallimaana useimmiten, koska naisten äänioikeus vuonna 1906 oli merkittävä askel silloisessa maailmassa. Tämän jälkeen monet tasa-arvoa ja yhdenvertaista kohtelua edistävät toimet ja lakimuutokset ovat kuitenkin tulleet pitkälti EU:n ja YK:n aloitteista, joita Suomi on velvollinen noudattamaan. (Kantola ym. 2012, 12.) Samoin naisten oikeudet 1900-luvun alkupuolella koskivat enemmän yhteiskunnan julkista puolta, mutta esimerkiksi tasa-arvo avioliiton sisällä ei toteutunut ennen vuotta 1929, joka on myöhemmin kuin muissa Pohjoismaissa (Pylkkänen 2012, 62–63). Samoin esimerkiksi avioliiton ulkopuolisen lapsen oikeudet tulivat lakiin vasta vuonna 1975 ja homoseksuaalisuuden kriminalisointi poistettiin 1971. Muissa Pohjoismaissa naisliikkeet ajoivat laajemmin tasa-arvoa myös yksityisen puolta koskeviin asioihin ja evankelisluterilaisella kirkolla oli pienempi rooli perheoikeuksien muotoutumisessa kuin Suomessa. (Mt. 2012, 59; 63.)

1960–70-luku oli merkittävä ajanjakso, koska tuolloin tasa-arvosta tuli nuorten akateemisten - sekä miesten että naisten -asia (Julkunen 2010, 31–32) ja tuolloin luotiin kaikkia koskeva palkkatyömalli kotiäitimallin tilalle (Pylkkänen 2012, 64). Tasa-arvolla ei haettu enää pelkästään naisten nostamista samaan asemaan miesten kanssa, vaan naisten ja miesten samanlaisuutta myös siinä mielessä, että miehillekin haettiin oikeuksia feminiinisinä pidettyihin arvoihin ja tätä kautta esimerkiksi oikeutta olla kotona lasten kanssa. Asia aiheutti vastustusta, mutta 1970-luvulle tultaessa alkoi oikeudellisten muutosten sarja, joka sisälsi muun muassa aborttilain vuonna 1970, uudistuksia terveydenhuoltoon, kuten ehkäisyneuvonnan, päivähoitolain ja sen jälkeen muutoksia äitiysrahan maksamiseen, isyysvapaan lapsen syntyessä sekä sairaan lapsen

hoitovapaan. Lisäksi sosiaaliturvaan tehtiin muutoksia, jotka purkivat mieselättäjän olettaa ja siitä tehtiin yksilökeskeisempi, minkä myötä myös naisille tuli tosiasiallinen mahdollisuus saada esimerkiksi työttömyysrahaa. On nähtävissä, että vähimmällä vastarinnalla Suomessa pääsivät muutokset ja uudistukset, jotka palvelivat työelämää tuomalla naisia palkkatyöhön tai toisaalta ne uudistukset, jotka voitiin rahoittaa julkisista varoista. Merkittävistä yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta varsinaista tasa-arvolakia saatiin kuitenkin odotella vielä 1980-luvulle. (Julkunen 2010, 91–92.) Tasa-arvo nähtiinkin enemmän julkisen puolen kysymyksenä ja tahtotilana asioiden muuttamiseksi kumpusi yhteiskunnallisen muutoksen hakemisesta, eikä yksilöiden asemasta ja oikeuksista (Kantola ym. 2012, 15–16).

Feminismi on ollut tapana jakaa aaltoihin, joista tällä hetkellä elämme kolmannessa aallossa. Ajanjaksot eri aalloille ovat tulkinnanvaraisia. Julkunen (2010) tulkitsee kolmannen aallon alkaneen Suomessa 1980-luvulla. Tällä tulkinnalla yhteiskunnalliset muutokset pystytään eriyttämään ainakin osittain 1990-luvun lamasta. Jo 1970-luvulla maailmalla alettiin siirtyä niin kutsuttuun jälkiteolliseen ajanjaksoon. Suomessa pääomat vapautettiin 1984 ja julkinen sektori reformoitiin 1987. Uudessa markkinavetoisessa maailmassa naisvaltainen julkinen sektori (vuosina 1960–1990 julkisen sektorin kasvusta 85 prosenttia kattoivat naiset) alkoi näyttäytyä syypäänä (talous)kriisille. 1980-luvulle on myös ajoitettavissa pohjoismaisen hyvinvointivaltion purkamiseen tähtäävät toimet uusliberalististen aatteiden rantauduttua myös tänne. (Nousiainen 2012, 56.) 2000-luvulle tultaessa uuden hallinnan (new governance) muodot ovat laajentuneet ja rikkoneet yksityisen ja julkisen rajaa ja hajauttaneet hallintaa (Julkunen 2010, 103–104). Jensen ja van Kersbergen (2017, 19) ovat havainneet puhetavan muutoksen myös eriarvoisuuden poistamisessa: ennen uusliberalistista nousua 1970-luvulla oli yhteisesti jaettu käsitys tuloeron tasaamisesta, mutta sen jälkeen 2000-luvulle saakka puhetapa muuttui ja tulojakojen epätasaisuutta ei nähty enää ongelmana ja joissain tilanteissa se nähtiin jopa tavoiteltavana asiana.

Suomalaista tasa-arvokehitystä on ollut siis määrittämässä agraarisuus, joka yhdessä säätyerottelun purkamisen kanssa loi pohjan, jossa naiset alettiin portaittain nähdä myös työvoimana ja omistavina henkilöinä. Teollistumisen myötä ja työvoiman tarpeessa kotiäitiyden malli alkoi purkautua ja erinäisillä sosiaalipoliittisilla uudistuksilla tasa-arvo lisääntyi, kun naisten asema työntekijöinä (sekä tehtaissa että hoiva-alalla) alkoi lisääntyä. Näin ollen suomalainen

tasa-arvokehitys on siis edennyt hyvin paljon julkisen ja taloudellisen kehityksen sanelemana jättäen yksityisen (kodin) puolen vähemmälle huomiolle.

2.2 Eriarvoisuus

Siinä missä tasa-arvo saa yleensä melko tasaista kannatusta ja on yleisesti hyväksytty arvo, sen vastinpari eriarvoisuus voi toisinaan jakaa mielipiteitä. Joidenkin mielestä taloudellista eriarvoisuutta tarvitaan kannustamaan ihmisiä tavoittelemaan enemmän ja jossain vaiheessa vallalla oli varsin tunnettu (ja sittemmin vääräksi osoitettu) ajatus siitä, kuinka isot tuloerot toisivat myös yhteiskunnan alemmilla tasoilla oleville talouskasvun myötä hyvinvointia (esim. Kaplan & Kiersz 2021). Yhtä mieltä ollaan kuitenkin usein siitä, että tuloerojen mukanaan tuoma eriarvoisuus muilla elämän osa-alueilla on epäoikeudenmukaista.

Kaikki ihmiset ovat yksilöitä ja näin ollen erilaisia. Eriarvoisuus sen sijaan on niitä eroja, jotka me koemme epäoikeudenmukaisina. Jokainen yksilö on erilainen toiseen verrattuna ja sen vuoksi jokaisen oma yksilöllisyys, ja kaikkia läpäisevät erot ovat lopulta se, mikä tekee meistä samanlaisia. Kuitenkin, kun jokin ero herättää tunteen epäoikeudenmukaisuudesta, voidaan sen ajatella tarkoittavan eriarvoisuutta. (Therborn 2006, 4.) Therbornin (2013, 54) mielestä teoretisoinnit toimintamahdollisuuksista ovat paras tapa eriarvoisuuden analysoimiseen ja se vastustamiseen. Eriarvoisuuden erilaiset muodot tulisikin nähdä ”esteinä, jotka vievät ihmisiltä tasavertaiset toimintamahdollisuudet”.

Eriarvoisuudella tarkoitetaan puhekielessä useimmiten eroja taloudellisten tulojen välillä. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on kuitenkin ajan saatossa alettu tehdä näkyväksi eriarvoisuuden laajuutta (Therborn 2006, 1–2) ja sitä, että se ei tarkoita pelkästään köyhyyttä ja rikkautta: eriarvoisuutta on muun muassa terveydessä, koulutuksessa ja mahdollisuudessa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Amartya Senin (1992, 109–110) mukaan köyhyys tulisikin nähdä yhtenä toimintamahdollisuuden epäonnistumisena (capability failure) pikemminkin kuin vain puutteena hyödykkeistä tai varallisuudesta. Köyhyys sisältää laajan määrän erilaisia epäonnistumisia mahdollisuuksissa, ja ne eivät aina korreloi tulojen kanssa. Tulot ja varallisuus tulisikin nähdä keinona tavoittaa toiminta(mahdollisuus) sen sijaan, että ne olisivat päämäärä. (Nussbaum 2011, 143.)

Therborn (2006, 6–11) erottelee eriarvoisuuden osa-alueiksi elinehtojen eriarvoisuuden, olemassaolon eriarvoisuuden sekä resurssien eriarvoisuuden. Hänen mukaansa eriarvoisuus tuotetaan erilaisissa sosiaalisilla areenoilla ja samoin se voidaan myös kitkeä pois vuorovaikutusmekanismeissa. Tämä näkemys oli keskiössä myös Senin Nobel-palkinnon voittaneessa työssä, jossa korostettiin, että nälänhädässä ei ole kyse ruoan puutteesta vaan mahdollisuuksien puutteesta. Näin ollen nälänhätää ei myöskään poistettaisi pelkillä ruokavastuksilla vaan tuomalla ihmisille mahdollisuudet hankkia ruokaa. (Nussbaum 2011, 144.)

Eriarvoisuudesta on myös alettu puhua enemmän ja joiltain osin siitä on tullut aiempaa populaarimpaa. Aiheesta on julkaistu useita yleistajuisia (bestseller)kirjoja ja netin ja sosiaalisen median myötä erilaiset ilmiöt kuten vuoden 2011 tuloeroja vastustava Occupy-liike ja tuoreempana esimerkkinä Me too ja Black lives matter -someliikehdinnät ovat saaneet runsaasti näkyvyyttä ja kannatusta. On tullut yhä yleisemmäksi käsitykseksi, että eriarvoisuus ja tuloerot ovat jotain, mitä tulee vastustaa oikeudenmukaisuuden nimissä. Mike Savage (2021, 4–5) paikantaakin yhden merkittävän eriarvoisuuden puhutavan muutoksen juuri Occupy-liikettä edeltäneeseen keskusteluun, jossa katse käännettiin Amerikan rikkaimpaan yhteen prosenttiin, sen sijaan, että eriarvoisuutta lähestyttäisiin köyhimmän väestöosan suunnasta, kuten aiemmin oli totuttu.

Suomessa Tilastokeskus julkaisee joka vuosi tilaston Suomen tuloeroista ja viimeisimmässä joulukuussa 2023 julkaistussa tilastossa vuonna 2022 tuloerot ovat kääntyneet laskuun oltuaan useita vuosia nousussa. Tähän on vaikuttanut inflaatio, jonka myötä tuloerot ovat kaventuneet myös paremmin ansaitsevien puolelta. (Tilastokeskus 2023.) Taloudellisen eriarvoisuuden näkökulmasta Suomessa tuloerot lähtivät kasvuun joitain vuosia 1990-luvun laman jälkeen, kun talouskasvu alkoi nousta uudelleen ja verotukseen tehtiin uudistuksia, jotka kevensivät suurituloisempien verotusta. Laman jälkeisessä ajassa on myös havaittavissa eroa siinä, millä toimenpiteillä tasa-arvotavoitteeseen pyritään. Siinä missä ennen lamaa tuloeroja pyrittiin tasaamaan verotuksen ja sosiaalipolitiikan keinoilla, laman jälkeen siihen on vaikutettu ensisijaisesti työllisyyden ja koulutuserojen kaventamisella. (Kiander 2007, 161–162; 167–168.)

Näihin eriarvoisuuden tuottamiin ilmiöihin vedoten onkin perusteltua peräänkuuluttaa yhteiskunnalta laajoja keinoja eriarvoisuuden kitkemiseksi: sekä yleisen oikeudenmukaisuuskäsitykseen nojaten, että myös koska eriarvoisuuden hintalappu valtavina

terveysmenoina ja menetettyinä työvuosina on merkittävän suuri. On sanomattakin selvää, että mikäli ihmisillä on alhainen tulotaso, terveydellisiä ongelmia ja vajausta yhteiskunnallisessa osallisuudessa, olisi tällaisten ihmisten nostaminen tulotasoltaan ja muilta osin paremmin pärjäävien joukkoon hyvinvointia parantava asia. Mutta mikäli tulontasausta ei saada rakennettua niin, että kaikista rikkaimpien tuloista siirtyisi tuloja kaikista köyhimmille, ei ole kovinkaan helppoa empiirisesti todistaa, että juuri erojen pieneneminen olisi hyvinvointia lisäävä elementti. Voidaankin kysyä, miksi ei riitä, että autetaan tulotasoltaan pienimmässä päässä olevia ja annetaan rikkaiden olla rikkaita? Ketä se haittaa, jos kaikilla menee kohtuullisen hyvin? Vai miksi nimenomaan mahdollisimman pienet erot ovat se, mikä parantaa tilannetta? Tulojen ja niiden eroavaisuuksien mittaaminen on vaikeaa, koska niihin vaikuttaa niin moni eri asia. Tämän tutkielman kannalta lienee tärkeämpää ymmärtää, miksi tuloeroista ja eroista ylipäättään puhutaan.

Lähtökohtaisesti voisi kai ajatella, että koko tasa-arvon käsitettä ei tarvittaisi, jos eriarvoisuus ei aiheuttaisi joillekin jotain negatiivista. Nähtävästi eriarvoisuuden tutkiminen on vielä sen verran alkuvaiheessa, että suoranaista selkeää näyttöä siitä, että erojen tasaaminen aina toisi parannusta tilanteeseen ei ole (Jensen & van Kersbergen 2017, 12). Monet tutkimukset ovat kuitenkin löytäneet korrelaatioita epätasa-arvoisten maiden ja ihmisten huono-osaisuuksien välillä. Usein myös maailman parhaiten voivina valtioina pidetyissä maissa (kuten Pohjoismaat) tuloerot ovat pienimmästä päästä (ks. esim. Therborn 2013). Therborn (2013, 166–167) on myös havainnut, että jopa Pohjoismaissa, missä eksistentiaalinen ja sosiaalinen tasa-arvo on varsin pitkällä, on tuloerojen taklaaminen ollut silti vaikeaa ja hän hahmottaa tähän vastausta siitä, että siinä missä muut tasa-arvon muodot eivät ole keneltäkään pois niin taloudelliset resurssit ovat aina nollasummapeliä. Ytimekkäämmin ilmaistuna Therbornin ajatus tulojen eriarvoisuuden pysyvyydestä on se, että rikkaat tahtovat olla rikkaita.

Mikäli Wilkinsonin ja Pickettin (2010) ristiriitaista palautetta kerännyttä tutkimusta on uskominen, ei eriarvoisuuden mukanaan tuomat vaikutukset kosketakaan vain haavoittuvimmassa asemassa olevia, vaan maissa, joissa eriarvoisuus on suurta, koko kansan hyvinvointi on alempaa kuin tasa-arvoisemmissa valtioissa (Wilkinson & Pickett 2010; Jensen & van Kersbergen 2017, 25–26). Eriarvoisuuden on myös havaittu lisäävän yhteiskunnallista epäluottamusta, joka voi vaatia turvallisuuden varmistamista ylimääräisillä toimenpiteillä

(Therborn 2013, 35). Toinen seuraus on taloudellisen eriarvoisuuden tuoma yhteiskunnallinen polarisaatio, joka voi myös aiheuttaa turvallisuuden vähenemistä ja väkivallan lisääntymistä. Polarisaation myötä myös jaettu todellisuus eriytyy ja voi aiheuttaa demokratian kaventumista, missä rikkaalla on enemmän vaikutusvaltaa kuin usealla pienituloisella ja näin ollen suurempi vaikutus asioihin. (Mt. 2013, 36–45.)

Suomen korkean verotuksen malli on pitkään perustunut ajatukselle, että jokainen henkilö, myös korkeita veroja maksava, jää yhteiskunnassa lopulta enemmän saajapuolelle saadessaan laadukkaan ilmaisen koulutuksen ja edullisen julkisen terveydenhuollon sekä hoidetun julkisen tilan ja infrastruktuurin. Pidemmällä aikajanelä katsottuna köyhyyspolitiikka, eli se että tukea kohdistettaisiin vain köyhimmille ja tarvitsevimmille, ei ole kovin kauaskantoista sosiaalipolitiikkaa ja se syö vähitellen suomalaisen sosiaalipolitiikan vastavuoroisuuden ajatusta (Hiilamo & Saari 2010, 21–22). Tällaisen politiikan seurauksena syntyvät saajat ja maksajat, eli se lisää polarisaatiota yhteiskunnassa.

Vaikuttaisi siis olevan melko yleisesti jaettu käsitys, että pienemmät tuloerot korreloivat laajempaa hyvinvointia ja yhteiskunnan pyrkimyksenä on mahdollisimman monen kansalaisen hyvinvointi, koska tällä taas on merkitystä valtion menoihin sekä suoraan terveyden- ja sosiaalihuollon menoina, että välillisesti menetettyinä verotuloina. Suurin merkitys erojen vaikutuksista on polarisaatiolla ja kansakunnan sosiaalisella eriytymisellä, jossa lopulta ääripäät elävät täysin erilaisissa maailmoissa. Lisäksi tuloerojen hillitsemisen taustalla voivat vaikuttaa erilaiset oikeudenmukaisuuden käsitykset, jotka voivat olla yksilöllisiä tai kulttuurisesti jaettuja. Suomen pitkä historia tuloja tasaavana hyvinvointivaltiona näkyy yhä tänäkin päivänä.

Seuraavissa osioissa käsitellään muutamia eri tapoja ymmärtää tasa-arvon käsitettä. Jokainen niistä on ollut jonain aikana enemmän vallalla kuin toinen, mutta samalla ne ovat kaikki yhtä aikaa olemassa olevia saman asian eri käänköpuolia eivätkä sulje toisiaan pois.

2.3 Yhtäläisiin oikeuksiin perustuva tasa-arvo

Kun tasa-arvo nähdään yhtäläisinä oikeuksina, se tarkoittaa samanlaista kohtelua ja syrjinnän kieltämistä. Tämän vuoksi yhtäläisiin oikeuksiin perustuvaa tasa-arvoa kutsutaan myös

muodolliseksi tasa-arvoksi (ja suomalaisessa keskustelussa myös oikeudelliseksi yhdenvertaisuudeksi) ja sitä määrittää neutraalius. Tällä tavoin katsottuna esimerkiksi sukupuolten tasa-arvo Suomessa on nykyään varsin hyvällä tolalla, koska syrjiminen sukupuolen perusteella on lailla kiellettyä. (Kantola ym 2020, 12.) Yhtäläisiin oikeuksiin perustuvan tasa-arvon haaste liittyy enemmän siihen, että se ei kerro mitään tasa-arvon lopputuloksesta.

Oikeudellisessa perinteessä muodollinen tasa-arvo viittaa Aristoteleen oikeusperiaatteen ensimmäiseen puoliskoon, jonka mukaan *samanlaisia kohdellaan samalla tavalla* (Anttila 2013, 45). Muodollisen tasa-arvon peruspilari on se, että se kohtelee kaikkia oikeudellisina henkilöinä, eikä erottele ketään ominaisuuksien tai aseman perusteella ja useimmiten myös oikeudet ja velvollisuudet ovat samanlaisia, vaikkakin esimerkiksi iän tai sairauden tuomat rajoitteet ovat ymmärrettyjä (Pylkkänen 2012, 60). Muodollisen tasa-arvon, sekä hienous että puute, kulminoitukin samaan asiaan, eli sen tasapäistävään lopputulokseen. Se varmistaa yhtäläisen kohtelun, mutta ei takaa tai edellytä sosiaalisen tasa-arvon toteutumista (Nousiainen 2012, 42).

Holli (2012, 78–79) käyttää esimerkkinä yhteiskuntaa, jossa kaikilla on yhtäläinen oikeus asettua ehdolle vaaleissa. Oikeus ei kuitenkaan kanna sinne asti, että se ottaisi huomioon lasten päivähoiton niin, että perheellisen vanhemman on mahdollista tehdä kyseistä työtä. Ja koska kotona olevista vanhemmista suurempi osa on edelleen naisia kuin miehiä, vaikuttaa perheelle myönnettävät yhteiskunnalliset etuudet sekä yleinen kulttuuri lapsenhoitovastuusta välillisesti siihen, kuinka naisilla on tosiasiallisesti mahdollisuus asettua ehdolle vaaleissa ja tätä kautta miehillä saattaa olla suurempi edustus päättävillä tasoilla.

Tasa-arvon yhteiskunnallisessa kehityksessä on havaittavissa, että EU-jäsenyyden myötä muodollinen tasa-arvo on vahvistunut. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että säädöksiä ja ohjeiden kohdalla tärkeintä on se, että ne koskevat samalla tavalla naisia ja miehiä. Lisäksi EU:n säädösten myötä yksilön oikeuden syrjinnän vastaisissa toimissa ovat huomattavan laajat. (Pylkkänen 2012, 20–22.)

Yhtäläisiin oikeuksiin perustuva tasa-arvo ei siis aina takaa tosiasiallista tasa-arvoa, silloin kun siihen otetaan mukaan yhteiskunnan muut rakenteet ja yksilöiden arki kaikkine eri sävyineen. Sitä on myös kritisoitu siitä, että se voi olla hyvin normeista kumpuavaa ja normalisoivaa, jolloin kaikki pakotetaan valtavirran muottiin ja tällä voi olla myös marginalisoivia vaikutuksia joillekin

ihmisryhmille. Jos valtavirtana nähdään keskiluokkainen perheellinen työssäkäyvä henkilö, voi tämä marginalisoida esimerkiksi jonkin vamman tai mielenterveyshaasteiden kanssa eläviä ja sivuuttaa näiden yksilöiden arvon yhteisöille tai yhteiskunnalle.

2.4 Eroihin perustuva tasa-arvo ja moninainen tasa-arvo

Yhtäläisiin oikeuksiin perustuvan eli muodollisen tasa-arvon vastinpariksi muodostuu usein tosiasiallinen tasa-arvo. Sinä missä muodollinen tasa-arvo kohteli samalaisia samalla tavalla, Aristoteleen periaatteen toinen puolisko on kohdella *erilaisia eri tavalla* (Anttila 2013, 47–48). Tasa-arvon perustuessa eroihin, on ajatuksena, että tasa-arvopolitiikkaa tarvitaan tasaamaan eroja, kuten erilaisia taloudellisia tai terveydellisiä lähtökohtia. Kun tasa-arvopolitiikalla tavoitellaan tasa-arvoa eroihin perustuen, se tarkoittaa nimenomaan erojen huomioimista niiden häivyttämisen sijaan. Tällöin eroihin perustuva tasa-arvo pystyy huomioimaan myös yhteiskunnan rakenteelliset seikat, toisin kuin yhtäläisiin oikeuksiin perustuvassa tasa-arvossa (Kantola ym. 2020, 13). Kun puhutaan eroista, on hyvä erottaa erojen käsite eriarvoisuudesta. Kolmannen aallon feminismiin myötä on tullut yhä yleisemmäksi puhettavaksi tuoda eroja näkyväksi pikemminkin kuin yrittää mahduttaa kaikkia yksilöitä samaan muottiin. Therbornin (2013, 51) mukaan erot ovat annettuja tai valittuja (kuten esimerkiksi fyysinen vamma tai itselle mieluisuus tyyli) kun taas eriarvoisuus on aina sosiaalisesti rakentuvaa.

Tasa-arvo moniaisuuden näkökulmasta voi laajentaa sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa pois kaksijakoisesta järjestelmästä ja huomioida sukupuolen moninaisuuden tai se voidaan käsittää laajemmin, ei pelkästään sukupuoleen, vaan kaikkia ihmisten ominaisuuksia sisältävänä tasa-arvona. Näin ollen musta nainen on yhtä vähän valkoiseen naiseen kuin mustaan mieheen rinnastettava henkilö, vaan oma yksilönsä, joka voi kohdata yhteiskunnassa erilaisia normeja ja rakenteita sekä sukupuoleen, että ihonväriin liittyen, kuin kaksi aiemmin mainittua ihmisryhmää. Sukupuolen ja ihonvärin lisäksi toisiaan leikkaavia eroja voivat olla esimerkiksi vamma, ikä, seksuaalisuus, etnisuus tai uskonto, joiden erilaisista yhdistelmistä muodostuu erilaisia yhteiskunnallisia kokemusmaailmoja. Tätä erojen toisiaan leikkaavuutta kutsutaan intersektionaalisuudeksi, joka on alun perin yhdysvaltalaisen Kimberlé Crenshaw'n termi vuodelta 1991. (Kantola ym. 2020, 12–13.)

2.5 Mahdollisuuksien ja lopputuloksen tasa-arvo

Aiemmin mainittujen lisäksi tasa-arvo voidaan jaotella myös sen mukaan, nähdäänkö se mahdollisuuksien tasa-arvona vai lopputuloksen tasa-arvona. Molemmat näistä asettuvat enemmänkin tosiasiallisen tasa-arvokäsitteen alle, koska ne huomioivat erot sen sijaan, että yksilö nähtäisiin puhtaasti oikeudellisena hahmona. Mahdollisuuksien tasa-arvolla on jo yhteiskunnallisesti melko kattava kannatus, Suomessa se näkyy esimerkiksi vahvana tulontasausjärjestelmänä ja koulutukseen panostamisena, sekä ajatuksena siitä, että jokaisella lapsella tulisi olla yhtä hyvät lähtökohdat ponnistaa elämään. Mahdollisuuksien tasa-arvo yhdistetään usein (uus)liberalistiseen näkemykseen, jossa korostuvat myös yksilökeskeiset tasa-arvomääritelmät. Kun mahdollisuuksien nähdään olevan kaikille samat, sen seurauksena epätasa-arvoiset tilanteet ja rakenteet voidaan selittää yksilön valintoina sen sijaan että ne ymmärrettäisiin rakenteina, joiden purkamiseen myös politiikalla voidaan vaikuttaa. (Kantola ym. 2012, 10–11.)

Lopputuloksen tasa-arvo jakaa enemmän mielipiteitä. Käytännössä se voi tarkoittaa sitä, että sen sijaan tai sen lisäksi, että lähtökohdat elämälle koitetaan tehdä mahdollisimman tasaiseksi, myös tietä matkalla lopputulemaan tasoitetaan niille, joille se on kuoppaisempi. Kriitikoiden mielestä se voi olla liian holhoavaa ja tällainen tuki nähdään passivoivana tai yksilön vapautta rajoittavana.

Lopputuloksen tasa-arvoon voidaan liittää myös termi positiivisesta diskriminaatiosta, eli myönteisestä erityiskohtelusta. Myönteistä erityiskohtelua on visualisoitu usein kuvaamalla esimerkiksi kolme eri pituista ihmistä: antamalla jokaiselle saman korkuisen jakkaran, ei lyhyin edelleenkaan näe aidan yli. Sen sijaan, jos jakkaran korkeus määritellään jokaisen pituuden perusteella, lopputulemana on se, että jokainen näkee aidan yli yhtä hyvin. Voi jopa olla, että pisin heistä ei olisi tarvinnut jakkaraa alun alkaenkaan. Näin ollen lopputulos, eli aidan yli näkeminen, on sama jokaiselle ja apua saaneen henkilön yksilölliset erityistarpeet on otettu huomioon.

Lopputuloksen tasa-arvo kutsutaan myös tosiasialliseksi tasa-arvoksi. Sen toteutuminen edellyttää syrjivien rakenteiden havaitsemista ja eri taustojen ja asemien tunnustamista (Kantola

ym. 2012, 10). Tämä nimitys voi olla harhaanjohtava, koska tosiasiallinen tasa-arvo voi olla myös laajempi kattokäsite ja muodollisen tasa-arvon vastinpari (ks. Anttila 2013). Tällä tavoin sen voi tulkita myös vuoden 1993 perustuslain muuttamista edeltäneessä hallituksen esityksessä, jossa *[s]äännös ilmaisee yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevan pääperiaatteen. Yleiseen yhdenvertaisuussäännökseen sisältyy mielivallan kielto ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa. (– – –) Yhdenvertaisuussäännös ei kuitenkaan edellytä kaikkien kansalaisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia (esim. PeVL 111986 vp, PeVL 211987 vp, PeVL 3/1988 vp). Yhdenvertaisuusnäkökohdilla on merkitystä sekä myönnettäessä lailla etuja ja oikeuksia kansalaisille että asetettaessa heille velvollisuuksia (esim. PeVL 9 ja 10/1985 vp). Toisaalta lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa. (HE 1993/309.)*

Tällä kaikella olen tahtonut tuoda näkyväksi sen, että kun puhutaan tasa-arvosta se voi tarkoittaa lukemattomia eri asioita eri ihmisille. Tämä on myös merkittävää, kun myöhemmin siirrytään analysoimaan tasa-arvopuhetta poliitikkojen lausunnoista: tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta puhutaan useimmiten määrittelemättä sitä millään tavalla. Siitä huolimatta jokainen puhuja tuo tasa-arvopuheeseensa oman kontekstinsa, historiansa ja oman tapansa hahmottaa tasa-arvoista ja oikeudenmukaista maailmaa.

3 TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIEN TEORIA

Toimintamahdollisuuksien käsiteellä tarkoitetaan asioita, joita yksilön on mahdollista tavoitella ja joita hän myös valitsee tavoitella. Toimintamahdollisuudet on tärkeä erottaa asioista, jotka teorian tasolla ovat mahdollisia, mutta eivät ole sitä kuitenkaan käytännössä. Resurssien tasainen jakaminen ei riitä, vaan yhteiskunnalla on velvollisuus edistää sitä, että resursseja todella voidaan käyttää ja olosuhteet yhteiskunnassa ovat sellaiset, että ne mahdollistavat yksilöllisen tavan hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia resursseja ottaen huomioon muun muassa ihmisten erilaiset tarpeet, kyvyt ja elämäntilanteet. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 37–41.)

Toimintamahdollisuuksista on tehty useita teoretisointeja, joista tunnetuimmat ovat Amartya Senin (esim. 1992) ja Martha Nussbaumin (2011) versiot. Molemmat ovat teorioissaan korostaneet toimintamahdollisuuksien yhteiskunnallista kontekstia. Ei riitä, että yksilöllä on kyky ja tahto tehdä jotain; ympäristön täytyy olla sellainen, että se on tosiasiallisesti mahdollista. Toisaalta ei myöskään riitä, että ympäristö luo nimellisesti puitteet jonkin asian tavoittelulle, jos se ei kuitenkaan ole käytännössä kaikille mahdollista. Vaikka yhteiskunnalla olisi hienot maksuttomat koulutukset ei korkeimmastakaan koulutuksesta ole hyötyä, ellei yhteiskunnassa ole vapaat vaalit ja puheenvapautta (Nussbaum 2011, 21–22) tai ei auta, että autetaan hankkimaan pyörätuoli, mikäli julkisia tiloja ei ole rakennettu niin, että niissä pystyisi kulkemaan pyörätuolilla.

Sekä Nussbaum, että myös Sen ovat rakentaneet teorioitaan heikommassa asemassa olevien ihmisten lähtökohdista ja tarpeista käsin (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 41). Teoria täydentää ja joiltain osin haastaa John Rawlsin tunnettua oikeudenmukaisuusteoriaa. Nussbaumin teorian ihmiskäsitys lähtee siitä, että kaikki ihmiset ovat jollain tavalla tarvitsevia ja Nussbaum onkin kritisoinut monia yhteiskuntasopimusteorioita ajatuksesta, että kaikki toimijat ovat tasa-arvoisia rationaalisia toimijoita koko elämänsä ajan. Nussbaum kutsuu tätä idealisoiduksi rationaalisudeksi ja toteaa, että se on useiden sopimusteorioiden kompastuskivi, koska niissä kognitioltaan tai fyysisiltä vammoiltaan poikkeavia henkilöitä ei oteta huomioon yhteiskuntaa rakennettaessa ja tämän vuoksi juuri he ovat vaarassa jäädä perusinstituutioiden ulkopuolelle. (Nussbaum 2006, 103–105; Ojala 2020, 33). Suurin ero Rawlsin ja Nussbaumin näkemysten välillä onkin se, että Nussbaum painottaa myös tarvitsevimpien yksilöiden tarpeiden tarvetta

tulla täytetyiksi, eikä jättää näiden täyttämistä myöhempään vaiheeseen. Nussbaumin ihmiskäsityksen keskiössä on ajatus jokaisesta ihmisestä tarvitsevana yksilönä, jolloin vammat tai suurempi tuen tarve eivät ole vain vähemmistöä määrittävä piirre.

Nussbaumin (2006, 75) mukaan hänen teoriansa ei varsinaisesti ole oikeudenmukaisuusteoria, mutta lista toimintamahdollisuuksista ammentaa oikeudenmukaisuuden ajatuksesta: yhteiskunta, joka ei pysty tarjoamaan kansalaisilleen minimitasoa listan toimintamahdollisuuksista ei ole myöskään oikeudenmukainen valtio, oli sen varallisuustaso mikä tahansa. Nussbaumin (2006, 82) mukaan toimintamahdollisuuksien teoria rakentuu lopputuloksesta käsin ja tuo lopputulos on ihmisarvoinen ja oikeudenmukainen elämä. Nussbaumin listalla on kymmenen toimintamahdollisuutta (joiden suomennoksena olen käyttänyt Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry:n internetsivulta löytyvää suomennosta):

Elämä (Life) Mahdollisuus elää normaalin mittainen elämä

Fyysinen terveys (Bodily Health) Terveys mukaan lukien suoja, ravinto ja terveydenhuolto

Fyysinen koskemattomuus (Bodily Integrity) Mahdollisuus liikkua paikasta toiseen, olla kokematta väkivaltaa, mahdollisuus seksuaalisuuteen

Aistit, mielikuvitus ja ajattelu (Senses, Imagination, and Thought) Mahdollisuus käyttää näitä kykyjä kasvatuksen ja koulutuksen avulla

Tunteet (Emotions) Mahdollisuus kiintyä ihmisiin ja esineisiin, mahdollisuus rakastaa ja surra, oikeus oikeutettuun suuttumukseen, mahdollisuus tuntea ilman pelkoa.

Käytännön järki (Practical Reason) Mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja arvioida omia elämänsuunnitelmiaan

Yhteisyys (Affiliation) Mahdollisuus elää toisten ihmisten kanssa, kiintyä heihin ja osallistua sosiaaliseen elämään.

Toiset lajit (Other Species) Mahdollisuus elää yhteydessä luontoon (muut eläimet, kasvit)

Leikki ja vapaa-aika (Play) Mahdollisuus nauraa, leikkiä ja nauttia vapaa-ajan aktiviteeteista

Vaikuttaminen omaan ympäristöön (Control over One's Environment)

Mahdollisuus osallistua omaan elämään vaikuttaviin päätöksiin.

Mahdollisuus yhtäläiseen omistusoikeuteen muiden ihmisten kanssa.

Mahdollisuus hakea töitä tasavertaisesti muiden kanssa.

(Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry)

Nussbaum (2006, 69–70) pyrkii teoriallaan tuomaan filosofisen perustan käytettäväksi kaikille valtioille varmistamaan sellainen kynnystaso, joka vaaditaan ihmisarvoisen elämän elämiseen. Alun perin toimintamahdollisuuksien teoria on luotu vastineeksi talousvetoiselle utilitarismille ja sen tarkoitus on tuoda näkyväksi hyvän elämän ja hyvinvoinnin laajuus ja se, että hyvinvoinnin mittaaminen taloudella (kuten perinteinen bruttokansantuote eli BKT) ei juurikaan kuvaa keskivertokansalaisen elämää tai hyvinvointia (Nussbaum 2006, 71–72).

Kynnystaso on yksi Nussbaumin teorian keskeisistä käsitteistä. Vaikka lista toimintamahdollisuuksista onkin melko tarkka, ei ole tarkoitus, että yhteiskunnat ottaisivat listan annettuna, vaan sitä on mahdollista täydentää. Keskeistä on kuitenkin kynnystason asettaminen, eli se, että jokaisella olisi mahdollisuus saavuttaa haluamansa toimintamahdollisuus. Mikäli näin ei tapahdu, katsotaan, että vähimmäismääre ei ole täyttynyt, mikä tarkoittaa yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta. (Ojala 2020, 21.) Muita keskeisiä käsitteitä kynnystason ja toimintamahdollisuuslistauksen lisäksi ovat limittäinen konsensus, jolla viitataan tilaan, jossa erilaisia (metafyysisiä tai uskonnollisia) arvoja edustavat yksilöt ovat muodostaneet jaetun käsityksen oikeudenmukaisuudesta, sekä intuitiivinen ajatus koskien ihmisarvoa, eli että jokainen on vapaa tavoittelemaan toimintamahdollisuutta, pitäen toisen ihmisen aina päämääränä eikä koskaan vain välineenä päämäärän tavoittelussa. (Nussbaum 2011, 18; Ojala 2020, 21–23.)

Toimintamahdollisuuksien teoriassa keskeistä on vapauden käsite ja muun muassa tämän vuoksi sen on katsottu olevan poliittisliberaali näkemys. Toisaalta sen aristoteelinen pohja näkyy siinä, kuinka vapaudenkin katsotaan tapahtuvan aina yhteiskunnallisessa kontekstissa (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 38–39; Ojala 2020, 16). Myös Senin (1992, 40) teoria lähtee siitä, että vapaus on mahdollisuutta saavuttaa niitä toimintoja, jotka tuottavat yksilölle hyvinvointia. Toimintamahdollisuuksia ei myöskään tule priorisoida talouden tai voiton tavoittelun ehdoilla, koska tällöin tosiasiallinen vapaus kaventuu. Tosiasiallinen vapaus tässä kontekstissa tarkoittaa siis, että ihmisellä on riittävästi vaihtoehtoja ja mahdollisuus toimia omassa elinympäristössään. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 41–42.) Näin ollen se onkin tärkeä erottaa puhtaasti individualistisesta vapauden käsitteestä, sen ollessa paljon laajempi yhteiskunnallinen termi. Siinä missä toisessa vapauskeskustelussa yhteiskunnan roolin tulisi olla mahdollisimman pieni, Nussbaum on listannut melko tarkankin listan toimintamahdollisuuksista, jotka yhteiskunnan tulisi ainakin määriteltäisiin vähimmäistasoon asti turvata jokaiselle ihmiselle. Vapauden käsite sisältyykin enemmän siihen, että on yksilön valinta, mitä hän tahtoo tavoitella ja hyvinvointi kumpuaa tuosta vapaudesta (Sen 1992, 41).

Vapauksien puute saattaa olla suorassa yhteydessä taloudelliseen köyhyyteen tai se voi olla julkisen perusturvan kuten terveydenhuollon tai koulutusmahdollisuuksien riittämättömyyttä. Tärkeä osa tosiasiallisissa toimintamahdollisuuksissa on yksilön kyky havaita omat mahdollisuutensa. Yksilön kyky nähdä mahdollisuuksia ympärillään voi olla toisinaan hyvinkin kaventunut erilaiset syiden, kuten tiukan talouden tai huonon terveydentilan vuoksi. Myös tällöin on toimintamahdollisuuksien teorian mukaan kyse vapautta rajoittavasta toimintamahdollisuuden puutteesta. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 41–44.)

Nussbaumin teorian keskiössä on niin ikään Aristoteleen ajattelusta kumpuava kysymys siitä, kuinka ihmisen tulisi elää (Ojala 2020, 22). Nussbaum (2011, 20) kysyykin ”mitä kukin on kykenevä tekemään ja olemaan?” ja toimintamahdollisuudet ovat vastauksia tähän kysymykseen. Nussbaum jakaa toimintamahdollisuudet sisäisiin ja yhdistettyihin toimintamahdollisuuksiin. Sisäiset toimintamahdollisuudet, kuten henkilön persoonalliset piirteet ja älykkyys ovat myös osa yhdistettyjä toimintamahdollisuuksia, mutta on tärkeää erottaa ne toisistaan. Yhdistetyt toimintamahdollisuudet ovat niitä, joiden avulla sisäisiä toimintamahdollisuuksia voi kehittää ja niihin lukeutuu se sosiaalinen ja poliittinen ympäristö,

jossa toimintamahdollisuuksia valitaan käyttöön. Sisäisten ja yhdistettyjen toimintamahdollisuuksien erottaminen on Nussbaumin mukaan tärkeää, koska yhteiskunta voi pärjätä näennäisesti myös vahvistaessaan vain sisäisiä toimintamahdollisuuksia, kuten älykkyyttä koulutuksen avulla. Kuitenkin *mahdollisuus* näiden vahvistettujen toimintamahdollisuuksien käyttöön voi olla minimaalinen. Yhteiskunnassa voi olla esimerkiksi olla hyvät kouluttautumismahdollisuudet, mutta ei poliittista järjestelmää, jossa toteutuisi sananvapaus ja vapaat vaalit. Toimintamahdollisuudet eivät siis ole ihmisessä sisäsyntyisesti olevia piirteitä, vaikka ne voidaankin ajatella yhdeksi osaksi toimintamahdollisuuksien kokonaisuutta. Toimintamahdollisuuksista voidaan Nussbaumin mukaan erottaa lisäksi sisäiset toimintamahdollisuudet, jotka linkittyvät perustoimintamahdollisuuksiin. Lisäksi yhdistetyiksi toimintamahdollisuuksiksi, jotka muodostuvat, kun yhdistetään sisäiset toimintamahdollisuudet ulkoisiin ehtoihin (Ojala 2020, 49).

Keskeistä on siis nähdä toimintamahdollisuudet kiinnittyneinä sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen ympäristöön, missä mahdollisuuksia valitaan käytettäväksi. Näin ollen, kun yhteiskunta kehittää yhdistettyjä toimintamahdollisuuksia (kuten koulutusta) se väistämättä kehittää myös yksilöiden sisäisiä toimintamahdollisuuksia.

Edellä oleva lista toimintamahdollisuuksista on ehdotus ja Nussbaum on korostanut sitä, että listaa on mahdollista täydentää. Nämä kymmenen kohtaa kuitenkin kattavat jo monia ihmiselämälle tärkeitä osa-alueita. Keskeistä listassa on, että jokainen kohta on tärkeä, eikä niitä voi yhdistellä eikä niillä voi käydä kauppaa: yhtä lisäämällä ei voi vähentää toisen tarvetta, vaan kynnystason jokaisessa kymmenessä kohdassa on täytyttävä, jotta yhteiskunta on oikeudenmukainen. Senkään jälkeen ei ole taattua, etteikö epäoikeudenmukaisuutta esiintyisi. Keskeistä on myös se, mille tasolle kynnystaso asetetaan: onko se realistinen nykyisessä maailmantilanteessa, ja toisaalta, onko se riittävän korkea taatakseen jokaiselle yksilölle ihmisarvoisen elämän. (Nussbaum 2011, 35–42).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni tavoite on tehdä näkyväksi Helsingin kaupungin valtuustossa käytettävää tasa-arvopuhetta. Toteutan tutkimukseni käyttämällä diskurssianalyysiä ja toimintamahdollisuuksien teoriaa viitekehyksenä aineistolleni, näin ollen tutkimukseni on laadullinen. Lisäksi toimintamahdollisuuksien teoria toimii työssäni myös työkaluna, jolla olen rajannut aineistoani. Tämän kaltainen rajaus mahdollistaa analyysin myös jokaisen toimintamahdollisuuden sisällä ja voi tarjota mahdollisuuden vertailla eri toimintamahdollisuuksia keskenään.

4.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksikseni muotoutui lopulta kaksi kysymystä, joista ensimmäisellä havainnollistan aineistoni jakautumista toimintamahdollisuuksien näkökulmasta ja toisella tuon näkyväksi eniten keskustelusta nousseet diskurssit tasa-arvon kontekstissa ja pyrin tuomaan näkyväksi myös sitä, onko puheen tuottamisella joitain eroja eri toimintamahdollisuuksien sisällä.

1. Millaisia toimintamahdollisuuksia valtuustokeskustelusta paikantuu?
2. Millaista tasa-arvopuhetta kaupunginvaltuustossa tuotetaan, ja kuinka se eroaa eri toimintamahdollisuuksien kontekstissa?

4.2 Kaupunginvaltuusto ja kaupunkistrategia aineistona

Helsingin kaupunginvaltuusto vastaa kaupungin toiminnasta ja taloudesta ja se on kaupungin ylin päättävä elin. Valtuustossa on 85 jäsentä eri poliittisista puolueista. Valtuuston kokoukset pidetään yleensä kahden viikon välein ja ne lähetetään suorana lähetyksenä Helsinki-kanavalta, jonne ne myös taltioidaan myöhemmin katsottaviksi. Valtuuston kokoukset ovat avoimia myös katsojille paikan päällä. (Helsingin kaupunki.)

Kaupunki- tai kuntastrategia on valtuuston neljäksi vuodeksi tekemä suunnitelma, jonka tarkoitus on luoda suuntaviivoja politiikalle. Strategiasta säädetään kuntalain (410/2015) 37 §:ssä ja sen tarkoitus on päättää kunnan toiminnan ja talouden tavoitteista pitkällä aikavälillä.

Lain mukaan strategia tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa ja siinä tulee määritellä myös toteutumisen arvioinnista ja seurannasta. Kyseinen käsittelyn aiheena oleva strategia on siis voimassa vuosina 2021–2025.

Kaupunkistrategiasta äänestetään kaupunginvaltuustossa ja kyseinen äänestyskerralla käyty keskustelu toimii tämän tutkielman aineistona. Valtuuston jäsenet käyttävät puheenvuoronsa, jossa kommentoivat strategiaa. Yleisimmin puheenvuoro sisälsi kiitokset strategian laatijoille, puhujan nostoja hänelle tärkeistä teemoista ja mahdollisesti kritiikkiä joistain liian vähälle huomiolle jääneistä aiheista. Valtuustokeskustelu ei ole luonteeltaan kovinkaan dialoginen, vaikka puheenvuorojen jälkeen oli mahdollisuus myös puheenvuorojen kommentoinnille. Valtuustokeskustelua johtaa puhemies, jonka tehtävänä on jakaa puheenvuorot ja huolehtia aikataulusta sekä siitä, että kommentit eivät lähde rönsyilemään liian kauas alkuperäisestä aiheesta.

Vuonna 2021 käsitellyssä Helsingin kaupungin kaupunkistrategiassa on määritelty kymmenen painopistealuetta, jotka ovat:

1. Maailman paras ja yhdenvertaisin paikka oppia
2. Kunnianhimoista ilmastovastuuta ja luonnonsuojelua
3. Taide ja kulttuuri ovat hyvän elämän mahdollistaja
4. Yhdenvertainen ja kansainvälinen Helsinki
5. Helsingin kaupunginosien omaleimaisuutta ja turvallisuutta vaalitaan
6. Toimiva ja kaunis kaupunki
7. Älykkäät liikennetkaisuut ovat sujuvan arjen perusta
8. Helsinkiläisten hyvinvointi ja terveys paranevat
9. Vastuullinen talous kestävän kasvun perustana
10. Henkilöstölle vetovoimainen Helsinki
11. Älykästä Helsinkiä johdetaan tiedolla ja digitalisaatiota hyödyntäen
12. Helsinki on houkutteleva osaajille ja yrityksille

(Helsingin kaupunki 2021)

Määriteltyjen teemojen mukaisesti myös valtuustokeskustelu kosketti pääsääntöisesti pelkästään yllälistattuja aihealueita. Huomattuani kuinka hyvin kaupungin teemat sopivat Nussbaumin toimintamahdollisuuksien listaan, syntyi inspiraatio käyttää toimintamahdollisuuksien teoriaa tämän työn teoreettisena kehyksenä. Nussbaumin teoretisoinnissa minua kiehtoo elämän ja hyvinvoinnin monipuolisuuden näkeminen esimerkiksi osana luontoa tai sosiaalisia yhteisöjä. Liian usein hyvinvointi pelkistyy pelkiksi numeroiksi tai perustarpeiden tyydyttämiseksi. Nussbaumin teorian ydin omasta mielestäni on siinä, että se ei aseta perustarpeita hierarkkiseen järjestykseen suhteessa pehmeämpiin arvoihin, vaikka sekä Nussbaum että Sen omissa töissään ovat tunnistaneeet sen, että ilmiselvästi toiset vapaudet ja mahdollisuudet ovat tärkeämpiä kuin toiset ja jotkut niistä rikkovat ihmisyyttä vastaan niin, että niitä ei tule edes hyväksyä (Sen 1992, 44–45).

Nussbaumin teoria on mielenkiintoinen myös rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta, koska se on hyvin yksilökeskeinen korostaessaan yksilön vapautta valita, mutta samaan aikaan se pyrkii vaikuttamaan ensisijaisesti suuriin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka ovat yksilön valintojen taustalla. Koska pelkkä teorian ja valtuustokeskustelun vertaaminen olisi melko hedelmätöntä, tahdoin tehdä aiheesta diskurssianalyysin, johon minulla oli syntynyt kiinnostus jo aiemmin opintojeni aikana. Näin ollen tämä työ yhdistää itselleni tärkeitä aiheita minulle mielekkääseen tapaan tehdä tutkimusta.

4.3 Diskurssianalyysi

Tutkielmani perustuu kielen käytön konstruktionistiseen tutkimustapaan, jolloin kieli nähdään todellisuutta rakentavana, sen sijaan että se olisi pelkästään todellisuutta sellaisenaan ilmaisevaa (Jokinen ym. 2016, 17). Diskursseja analysoitaessa ei kohteena ole pelkästään diskurssin tutkiminen vaan sen tarkasteleminen, kuinka sitä käytetään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Kielen käyttö nähdään seurauksellisena, eli funktionaalisenä, minkä vuoksi tutkijan mielenkiinto kohdistuu siihen, mitä kielenkäyttäjät tekee ja samalla tuottaa joko tietoisesti tai huomaamattaan toimiessaan kulttuurisesti totutulla tavalla (Jokinen ym. 2016, 35; 47–48). Lähtöajatuksena on, että sanoilla ei ole vain yhtä merkitystä vaan sanojen merkitykset asettuvat eri tilanteissa eri tavalla ja syntyvät neuvottelujen kautta aina uudelleen. Tämä merkitysten rakentaminen ja niistä neuvottelu ja siihen liittyvät jännitteet, säännöt ja ehdot ovat

diskurssianalyysin ydintä. Analyysiin kietoutuu myös käsitys vallasta ja tiedonmuodostuksesta, koska kieltä ei tutkita totuutena vaan sen hetken kuvaajana, jolloin merkityksellistä on se, mille annetaan painoarvoa ja toisaalta se, mitä jätetään sanomatta. Taustalla vaikuttavan valta-asetelman vuoksi diskurssianalyysi soveltuu hyvin erilaisten vallankäytön paikkojen tutkimiseen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019.) Valta voi olla myös hyvin piilossa olevaa tai korulauseisiin kietoutunutta, jolloin sen ylläpitämiä rakenteita ei ole niin helppo huomata ilman analyyttistä tarkastelua (Jokinen & Juhila 2016, 76–79). Diskurssianalyysin anti on siis tehdä näkyväksi erilaisia sosiaalisia asetelmia ja tapoja, toisinaan hyvin vakiintuneitakin sellaisia. Joskus nuo tavat saattavat kuitenkin huomaamattaan tuottaa asetelmia, jotka voivat olla esimerkiksi jollekin ihmisryhmälle pitkällä aikavälillä haitallisia. Jos iäkkäät ihmiset luokitellaan aina avun tarpeessa oleviksi, voi se pikkuhiljaa viedä pois huomiota yksilön toimintakyvystä ja jopa itsemääräämisoikeudesta.

Diskurssianalyysi ei ole tarkkarajainen tutkimusmenetelmä, vaan sitä voisi luonnehtia pikemminkin teoreettiseksi viitekehyykseksi, jossa lähtökohdana on muun muassa tarkastella kielenkäyttöä sosiaalista todellisuutta rakentavana, tunnustaa useiden rinnakkaisten merkityssystemien rinnakkaisuus ja toimijoiden kiinnittyminen niihin, kontekstisidonnaisuus ja kielenkäytön seurauksellisuus. Tutkimuskysymys ja tutkimusasetelma määrittävät sen, millaisilla painotuksilla nämä lähtökohdat yksittäisessä tutkimuksessa näkyvät. (Jokinen ym. 2016, 25–26.) Diskurssianalyysin keskiössä on ajatus siitä, että diskurssit ovat aina valintoja: joskus tiedostettuja ja joskus tiedostamattomia. Toisaalta kaikki kielenkäyttö on intertekstuaalista, eli kaikessa puheessa on aina taustalla aiempi historia, josta puhuja ei aina välttämättä ole edes tietoinen. Samalla myös sanat voivat pysyä ajan saatoissa samana, mutta niiden merkitys muuttuu. (Pietikäinen Mäntynen 2019, 105–106.) Myöskään diskurssianalyysin toteuttamiseen ei ole olemassa mitään yhtä yhtenäistä kaavaa tai ohjetta. Yleisesti ottaen diskurssien etsimisen voi kuitenkin aloittaa yhtäläisyyksiä tai eroja etsimällä tai paikantamalla tekstistä erilaisia positioita sekä toimijalle, että toisaalta vastapuolelle, eli meille lukijoina tai kuuntelijoina. Aineistosta voi etsiä myös erilaisia merkityssystemejä tulkiten niitä mahdollisimman laajasti: pelkkä samasta asiasta puhuminen ei vielä muodosta merkityssystemiä vaan puheen tuottamisen tavoista on löydettävä yhteneväisyyksiä. (Suoninen 2016, 61–63.)

Tasa-arvopuhetta tarkastellessani pyrin kiinnittämään huomioita millaisissa lauseyhteyksissä tasa-arvosta, eriarvoisuudesta tai yhdenvertaisuudesta puhuttiin ja liittyikö puheeseen jotain muita yhteisiä ilmauksia, teemoja tai kielikuvia. Toisaalta pyrin myös etsimään kohtia missä tasa-arvosta ei puhuta ja pohdin, voiko se kertoa jotain jostain laajemmasta kulttuurisesta tavasta tuottaa merkityksiä. Tasa-arvopuhetta paikantaessani mietin myös tasa-arvon historiallista ja kulttuurista kontekstia.

4.4 Aineisto ja sen käsittely

Aineistonani on 6.10.2021 käyty valtuustokeskustelut sekä kirjallisessa muodossa oleva strategiaesitys, joka on sama, jonka valtuutetut ovat puheenvuorojaan varten käyneet läpi. Olen rajannut kyseisistä keskusteluista vain ne osiot, joissa käsitellään kaupunkistrategiaa. Ensimmäisenä päivänä strategia on käsittelyssä asialistan ensimmäisenä ja se on tuotu valtuuston käsiteltäväksi kiireellisenä. Strategia keräsi joitain palautusehdotuksia, minkä vuoksi siitä äänestettiin seuraavalla kerralla.

Keskustelun pituus oli noin neljä tuntia 30 minuuttia ja osion laajuus oli puheentunnistusohjelmalla litteroituna 46 sivua. Olen muokannut tekstin luettavampaan muotoon kuuntelemalla kokouksen tallennetta (vain ääntä) lisäämällä sinne välimerkkejä ja kappalejakoja. Tässä olen käyttänyt omaa tulkintaani ja tavoitteenani on ollut luettavuuden ja aineiston käsittelyn helpottaminen. Tässä vaiheessa tekstiä oli kappalejakojen ja muun lukemista helpottavan muokkauksen jälkeen 125 sivua. Tässä vaiheessa olen myös numeroinut puheenvuorot järjestysnumerolla. Aineisto-otteissa viitataan tähän lyhenteellä PV. Mikäli sama henkilö on käyttänyt useamman puheenvuoron, olen erotellut tämän aineistossa myös lyhenteellä P eli puhuja. Näin lukijan on mahdollista hahmottaa käyttämieni aineisto-otteiden laajuus ja se mikäli jotkut aineisto-otteista ovat saman puhujan tuottamia.

Tämän jälkeen olen käynyt aineiston läpi toimintamahdollisuuksien teorian kautta ja seulonut tarkempaan tarkasteluun teorian kymmeneen toimintamahdollisuuteen liittyvät kohdat. Olen jättänyt analyysini ulkopuolelle puheenjohtajan ohjeistukset ja muut välikommentit sekä ruotsinkieliset osiot, joiden sisältö oli sama kuin suomenkielisessä puheenvuorossa. Pyrin ensimmäisessä karsinnassa ottamaan otteita melko laajasti, koska seuraavassa vaiheessa

koodasin otteet värikoodein vastaamaan Nussbaumin toimintamahdollisuuksia. Tällä tavalla sain karsittua aineistoa pienemmäksi ja toisaalta se mahdollisti tasa-arvopuheen etsimisen nimenomaan näiden toimintamahdollisuuksien kautta. Mikäli olisin etsinyt aineistosta ensin tasa-arvopuhetta, ei tällöin välttämättä olisi tullut niin näkyväksi esimerkiksi tasa-arvopuheen puuttuminen tai sen erot eri toimintamahdollisuuksien yhteydessä. Seuraavassa taulukossa esittelen esimerkkien kautta, millaisia asioita olen tulkinut eri toimintamahdollisuuksiin kuuluvaksi.

Taulukko 1 Toimintamahdollisuudet

Toimintamahdollisuus	esimerkiksi tekstissä:
1. Elämä (Mahdollisuus elää normaalin mittainen elämä.)	Arvokas vanhuus, kasvaa lapsesta aikuiseksi, huumekuolemat
2. Fyysinen terveys (Terveys mukaan lukien suoja, ravinto ja terveydenhuolto.)	terveydenhuolto, sosiaali- ja terveyspalvelut, asunnottomuus, terapiatakuu
3. Fyysinen koskemattomuus (Mahdollisuus liikkua paikasta toiseen, olla kokematta väkivaltaa, mahdollisuus seksuaalisuuteen.)	turvallisuus, väkivalta, julkinen liikenne
4. Aistit, mielikuvitus ja ajattelu (Mahdollisuus käyttää näitä kykyjä kasvatuksen ja koulutuksen avulla.)	koulutus, peruskoulu, päiväkot
5. Tunteet (Mahdollisuus kiintyä ihmisiin ja esineisiin, mahdollisuus rakastaa ja surra, oikeus oikeutettuun suuttumukseen, mahdollisuus tuntea ilman pelkoa.)	Tunteita lapsiaan kohtaan
6. Käytännön järki (Mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja arvioida omia elämänsuunnitelmiaan.)	”elää oman näköistä elämää”
7. Yhteisyys (Mahdollisuus elää toisten ihmisten kanssa, kiintyä heihin ja osallistua sosiaaliseen elämään.)	yhteisöllisyys
8. Toiset lajit (Mahdollisuus elää yhteydessä luontoon sis. muut eläimet ja kasvit.)	Luonto, lähiluonto
9. Leikki ja vapaa-aika (Mahdollisuus nauraa, leikkiä ja nauttia vapaa-ajan aktiviteeteistä.)	Kirjastot, harrastukset, liikunta

<p>10. Vaikuttaminen omaan ympäristöön (Mahdollisuus osallistua omaan elämään vaikuttaviin päätöksiin. Mahdollisuus yhtäläiseen omistusoikeuteen muiden ihmisten kanssa. Mahdollisuus hakea töitä tasavertaisesti muiden kanssa.)</p>	<p>deliberatiivinen demokratia, osallistumismahdollisuudet</p>
--	--

(Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry)

Prosessin edetessä huomasin, että rajaaminen vaatii jopa enemmän tulkintaa kuin mihin olin varautunut. Näin ollen olen oman tulkintani mukaan jättänyt joitain otteita pois analyysistäni. Kantavana teemana olen käyttänyt kaupunkipolitiikkaa: ulkopuolelle on jäänyt esimerkiksi globaalien tason ilmasto- ja pandemiapuhe ja analysoitavaksi olen ottanut osiot, joissa puhutaan esimerkiksi kaupunkiluonnosta tai sotepalveluista kaupungissa. Vaikeampaa rajaaminen on ollut esimerkiksi yrittäjyyspuheesta tai asumiskustannuksista puhuttaessa. Kohtuuhintainen asuminen tulisi tietenkin olla hyvinvoinnin kannalta mahdollista ja yrittäminen on useille asia, jossa saa todella tehdä työtä jonkin rakastamansa asian parissa, ja se jos mikä on omaan ympäristöön vaikuttamista.

Analysoitavan materiaalin kerääminen on lineaarisen sijaan varsin kehämäinen prosessi, kun työn aikana lukiessa myös materiaalin osaset alkoivat näyttäytyä uudessa valossa. Tällaisesta esimerkkinä omaan ympäristöön vaikuttaminen, johon viittaavia aineistoja aloin tutkimuksen edetessä löytää huomattavasti aiempaa enemmän. Tässä on vaikuttanut varmasti taustalla kaikki työni aikana lukemani, jonka myötä aineistoon ja kaupunkipolitiikkaan on virittäytynyt prosessin aikana koko ajan uudella tavalla.

Koodatusta taulukostani olen etsinyt erilaisia diskursseja koskien tasa-arvoa ja käyttänyt työn helpottamiseksi värikoodauksia, koodaten eri toimintamahdollisuudet eri väreillä, jonka jälkeen ryhmittelin ne uudelleen. Taulukkoon merkkasin myös erilaisia muistiinpanoja ja ajatuksia esimerkiksi usein toistuvista teemoista, joita huomasin lukiessani.

Tulkitsen tasa-arvon käsitettä hyvin laajasti, koska esimerkiksi tietyistä väestöryhmästä puhuminen liittyy tasa-arvoon: se voidaan tulkita toisia ryhmiä poissulkevana tai toisaalta positiivisena diskriminaationa, jotka molemmat ovat merkittäviä ilmenemisiä tasa-arvoa tarkasteltaessa. Tasa-arvosta puhuminen ei siis vaadi tasa-arvosanan käyttöä, ja tämä on myös

diskurssianalyysin ydintä. Seuraavassa taulukossa havainnollistan analyysiprosessiani, jossa olen erotellut eri toimintamahdollisuudet värikoodein ja koonnut erilaisia huomioita eri aineistotteisiin ja toimintamahdollisuuksiin liittyen.

Taulukko 2 Analyysitaulukko

Lainaus aineistosta	toimintamahdollisuus	huomiot
Ensinnäkin strategiassa linjataan, että valmistellaan toimenpidekokonaisuus, jolla kasvavaan päihteidenkäyttöön puututaan inhimillisesti haittoja vähentäen, tavoitteena huumekuolemien vähentäminen.	elämä	huumekuolemat haittoja vähentävä
Arvoisa puheenjohtaja. Helsingin tavoite on olla maailman paras ja yhdenvertaisin paikka oppia. Tämä kuvaa hyvin sitä lopputulosta, jota kohti Helsingin tulee kulkea. Strategian konkreettiset askelmerkit kohti mahdollisuuksien tasa-arvoa ovat erittäin kiitettäviä	Aistit, mielikuviutus ja ajattelu	mahdollisuuksien tasa-arvo
Myös taidetapahtumat, liikuntapaikat, kirjastot, puistot ja lähiluonto vahvistavat kaikkien alueiden viihtyisyyttä ja omaleimaisuutta. Eriarvoistuminen ja alueiden eriytyminen pysäytetään määrätietoisilla alueellisilla panostuksilla.	leikki ja vapaa-aika	alueellisuus eriarvoistuminen
Jokaisen helsinkiläisen pitää päästä vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin ja kehittämään kaupunkia ja palveluita.	omaan ympäristöön vaikuttaminen	”jokaisen helsinkiläisen pitää päästä”
Liian moni helsinkiläinen on kokenut viime vuosina, että Helsingin kasvu uhkaa sekä lähiluontoa, että sitä miten kaupunki pystyy järjestämään peruspalvelut. Meidän on turvattava lähiluonto jokaisessa kaupunginosassa, kaikkien kaupunkilaisten saavutettavissa.	luonto	Kasvu uhkana lähiluonto jokaisessa kaupunginosassa (alueellisuus)

4.5 Tutkimusetiikka

Aineistonäkökulmasta kaupunkipolitiikan, jonka tulee olla kaikille avointa, on kaikki käyttämäni aineisto milloin tahansa kuunneltavissa ja luettavissa Helsingin kaupungin sivuilta, ja tämän vuoksi sen käyttö ei sisällä samanlaisia tutkimuseettisiä asetelmia, kuin esimerkiksi haastattelututkimukset sisältävät. Olen päättänyt olla aineistossani nimeämättä puheenvuoron esittäjiä, koska en pidä sitä oleellisena aiheen käsittelyn kannalta. Häivyttämällä puhujien identiteetin olen myös pyrkinyt minimoimaan omat taustalla vaikuttavat ajatukseni ja asenteeni, joita voi liittyä tiettyihin henkilöihin tai puolueisiin. Mikäli tekstissä on viitattu puolueeseen tai yksittäiseen puhujaan, en kuitenkaan ole poistanut näitä viittauksia, koska tarkoitukseni ei ole ollut sensuroida julkisten puhujien henkilöllisyyksiä.

Eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna tutkielmani eettisyys korostuu avoimuudessa ja siinä, että teen näkyväksi valintani, joita olen tutkimusprosessin aikana tehnyt. Koska käsittelen aineistoani diskurssianalyysin keinoin, on erityisen merkittävää, että alleviivaan omaa asemaani keskustelun jatkumossa. Olen tutkielman tekijänä tehnyt loputtomasti valintoja siitä, millä tavoin ja millaista aineistoa käsittelen. Lisäksi olen epäilemättä tehnyt paljon valintoja, joista en ole edes tietoinen. Oma asemani ja elämänhistoriani vaikuttavat siihen, kuinka luen ja tulkitseen aineistoani. Työkokemukseni kaupungin sosiaalityöntekijänä on vaikuttanut esimerkiksi siihen, kuinka aineiston asunnottomuuspuhe kiinnitti heti huomioni. Vasta prosessin myöhemmässä vaiheessa aloin kiinnittää huomiota itselleni vieraampaan yrittäjyyspuheeseen ja miettiä sen merkitystä kokonaisvaltaisemmin. Työni koon rajallisuuden vuoksi olen myös joutunut tekemään rajauksia sen suhteen, että nostan esiin vain merkittävästi isoimpaan osaan nousseet diskurssit. Ymmärrän kuitenkin, vaikka olenkin pyrkinyt objektiivisuuteen, että myös nämä valinnan ovat vahvasti omien tulkintojeni värittämiä.

Diskurssianalyysissa keskeistä on havainnoida myös vallan käsitettä. Tasa-arvopuheen tutkiminen diskurssianalyysia käyttäen luo myös eräänlaisen jännitteen. Tässä tutkielmassa valta asettuukin hyvin monisyiseen valoon, koska kaupunginvaltuuston asema kaupunkilaisiin ja erilaisten palveluiden käyttäjiin verrattuna on jo itsessään valta-asema. Lisäksi myös kaikki puhe sisältää jonkinlaisen valta-asetelman ja tämän kaiken lisäksi myös tutkija on valta-asemassa päättäessään, millaisia asioita hän tutkii, mistä näkökulmasta, ja mitä asioita korostaen ja mitä

häivyttäen. Koska diskurssianalyyssissä kielenkäytön nähdään rakentavan todellisuutta, eikä vain kuvaavan sitä, ja siinä ollaan kiinnostuneita niistä prosesseista, joissa kieltä käytetään (Jokinen ym. 2016, 26–28), se sopii erityisen hyvin tämänkaltaisen aineiston analysointiin. Arja Jokinen (2016, 179–180) on kutsunut tämän kaltaista aineistoa valtuustogenreksi, jolla hän viittaa siihen, että puheenvuorot on laadittu tiettyjen melko tarkkojenkin ehtojen rajoissa ja toisaalta puheen tuottajien asema on sellainen valta-asema, johon kaikilla ei ole vapaata pääsyä. Vaikka vallan käsite ei sellaisenaan nouse esille tutkimusaineistossani, on tärkeää muistaa sen jatkuva läsnäolo rakenteissa, puheessa ja toiminnoissa.

5 TULOKSET

Kävin aineistoni läpi rajaten siitä kohdat, jossa käsiteltiin tulkintani mukaan jotain Nussbaumin listan kymmenestä toimintamahdollisuudesta. Kuten mainittua, käytin rajausperusteena usein kaupunkipolitiikkaa, eli keskustelusta rajautui tämän vuoksi pois keskustelut esimerkiksi maailmanlaajuisesta pandemiasta ja ilmastonmuutoksesta. Tulososio jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä esittelen aineistosta löytämäni toimintamahdollisuudet ja sen, kuinka ne jakoutuivat.

Toisessa osassa esittelen löytämiäni diskursseja ja pyrin tuomaan näkyväksi eroja erilaisten toimintamahdollisuuksien välillä. Löytämiäni diskursseja on kuusi: oikeusdiskurssi, Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina -diskurssi, hoitoon pääsy -diskurssi, hoivan antajat ja saajat -diskurssi, alueiden yhdenvertaisuus -diskurssi sekä koulutus on ratkaisu eriarvoisuuteen -diskurssi. Olen jakanut diskurssit kolmen teoriaosasta tutun otsikon alle, eli mahdollisuuksien tasa-arvopuhe, lopputuloksen tasa-arvopuhe sekä eriarvoisuuspuhe.

5.1 Toimintamahdollisuudet kaupunkistrategiassa ja valtuustokeskustelussa

Mainintojen määrät eri toimintamahdollisuuksien kategorioissa vaihtelivat suuresti. Merkittävästi eniten aineisto-otteita kertyi *terveyteen* (63) ja koulutukseen eli *aistit, mielikuvitus ja ajattelu* -osioon (52) liittyviin toimintamahdollisuuksiin. Laskin terveyskategoriaan myös kaikki sosiaalihuoltoon liittyvät maininnan, koska ne kaupungin järjestelmässä kulkevat usein rinnakkain. Tämän jaottelun vuoksi myös esimerkiksi asunnottomuuspuhe päätyi terveyskategoriaan, vaikka eri tavoin tulkittuna se olisi voinut sopia myös elämäosioon. Nussbaum kutsuu neljättä kategoriaa nimellä *aistit, mielikuvitus ja ajattelu*, joten sen alle olisi mahtunut paljon muunlaistakin sisältöä, mutta kaupungin valtuustossa puhe keskittyi hyvin paljon kouluihin ja koulutuksen järjestämiseen. Suuri rooli oli sillä, missä koulut sijaitsevat, millaisia ne ovat ja onko niissä riittävästi henkilökuntaa.

Seuraavaksi isoimmat kategoriat olivat *elämä, luonto, ja leikki ja vapaa-aika* sekä *vaikuttaminen omaan ympäristöön* (16–19 mainintaa) ja hieman pienemmällä määrällä myös *turvallisuus ja liikkuminen* (12). Luonto- ja leikki ja vapaa-aika-kategoriat olivat aineistosta melko yksiselitteisesti löydettävissä ja ne sisältävät pääsääntöisesti kaupunkiluontoon tai harrastustoimintaan ja vapaa-ajanviettoon liittyviä otteita. Vaikuttaminen omaan ympäristöön nousi selkeimmin esille keskusteluissa erilaisesta demokratian muodoista tai viitattaessa äskettäin avautuneeseen äänestykseen, jossa kaupunkilaiset saavat tuoda esille omia toiveitaan esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun liittyen. Turvallisuus ja liikkuminen -osioon päätyi hyvin erilaisia puheenvuoroja: Nussbaum on linkittänyt nämä kaksi asiaa ajatellen etenkin yksilön itsemääräämisoikeutta. Kaupunkipolitiikan kontekstissa tulkitsin liikkumista hyvin kirjaimellisesti, ja sen takia tähän osioon tuli turvallisuuspuheen lisäksi myös paljon kaupunki-infraan eli autoiluun ja joukkoliikenteeseen liittyviä kannanottoja, joilla toki on yhteys myös itsemääräämisoikeuteen, vaikka niitä ei siinä kontekstissa aineistossani käsiteltykään.

Vähiten aineisto-otteita kertyi *käytännön päättelyyn* (4), *yhteenkuuluvuuteen* (4) sekä *tunteisiin* (1). Mielenkiintoista kuitenkin on se, että aivan jokainen Nussbaumin kymmenestä toimintamahdollisuudesta tuli tulkintani mukaan edes jollakin tasolla edustetuiksi.

Taulukko 3 Toimintamahdollisuudet aineistossa

Toimintamahdollisuus	Aineisto-otteita (kpl)
elämä	16
terveys	63
turvallisuus, liikkuminen	12
aistit, mielikuvitus, ajattelu	52
tunteet	1
käytännön päättely	4
yhteenkuuluvuus	4
muut lajit ja luonto	16

5.2 Mahdollisuuksien tasa-arvopuhe

Ensimmäisen otsikkoni mahdollisuuksien tasa-arvopuheen alle löysin kaksi vallitsevaa diskurssia: oikeusdiskurssin sekä Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina -diskurssin, joka on suora mukaelma tutusta ”Suomi on tasa-arvon mallimaa” -lausahduksesta. Tämän diskurssin alle sijoitan eräänlaisen Helsinki edelläkävijänä -puheen, sekä myös laajemmin sellaisen puheen, jonka juuret voivat ainakin joiltain osin paikantua kulttuuriseen ja ajalliseen kontekstiin, jossa Suomi (ja tässä tapauksessa myös Helsinki erillisenä muusta Suomesta) nähdään positiivisessa valossa suhteessa vertailukohtiin. Tässä kontekstissa puhuttiin varsinkin asunnottomuuden poiston tavoitteesta sekä terapiatakuusta, jonka oli määrä astua voimaan heti seuraavan vuoden aikana. Seuraavassa osiossa tarkastelen asunnottomuus- ja terapiatakuupuhetta myös lopputuloksen tasa-arvon näkökulmasta, mikä korostaa sitä, että diskurssit harvoin ovat tarkkarajaisia ja ne voivat myös usein limittyä keskenään.

Oikeusdiskurssi

Valtuustopuheessa toistui usein helsinkiläisen oikeus johonkin. Useimmiten se oli oikeutta hyvään koulutukseen, mutta toisinaan myös oikeutta lähiluontoon tai oikeutta hyvään elämään. Oikeus johonkin viittaa tulkintani mukaan johonkin kiistämättömään etuun ja se on ilmaisuna melko vahva. Oikeus on jotain niin suurta, että sitä ei voi ilman vahvoja perusteluja viedä keneltäkään pois. Toisaalta oikeus johonkin ei kerro vielä mitään siitä, kuinka kyseisen oikeuden voi saavuttaa, eli se on monelta osin melko normatiivinen väite. Tämän vuoksi oikeudellistumispuheen voi liittää mahdollisuuksien tasa-arvoon, eli yksilön oikeuksiin ja yhtäläisiin lähtökohtiin. Myös koulutus on usein liitetty mahdollisuuksien tasa-arvoon ja se nousi myös keskustelussa oikeuspuheena merkittävästi eniten esille.

Laadukas varhaiskasvatus on jokaisen lapsen oikeus. Varhaiskasvatuspaikkoja lisätään tavalla, joka mahdollistaa paikan tarjoamisen läheltä kotia tai perheen kulkumatkan varrelta. Toteutetaan lähipäiväkotiperiaate. Saatavuutta vahvistetaan yksityisen hoidon tuen korotuksella ja palvelupolun digitalisoinnilla. (Kaupunginstrategiaesitys 2021)

Oikeudella johonkin tarkoitetaan usein tilannetta, jossa oikeus johonkin annetaan, mutta on yksilön vastuulla päättää kuinka hän tuota oikeutta käyttää. Vaikka nopeasti ajateltuna prosessi kuulostaa hyvältä ja yksilön vapautta ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavalta, voi sen kääntöpuolena nähdä järjestelmän, jossa vastuu oikeuden ulkopuolelle jäämisestä on myös yksilöllä itsellään. Niemi (2020, Myös Kantola ym. 2012) ovat havainneet tasa-arvon oikeudellistumisproessin, jossa yksilökeskeisyyden myötä myös tasa-arvo kääntyy pikemminkin syrjimättömyydeksi.

Helsinki ottaa palveluja suunnitellessaan ja toteuttaessaan paremmin huomioon eri ikäiset palvelujen käyttäjät. Ikäihmisten hyvinvoinnista pidetään huolta ja ikääntynyt väestö nähdään voimavarana. Arvokas vanhuus on helsinkiläisten oikeus. (PV40)

Oikeuden vahvistumisen varjopuolena on nähty tasa-arvo-oikeuden keskittyminen syrjimättömyyteen (esim. Pylkkänen 2012, 69). Toisaalta on nähtävillä vastapainona se, kuinka yksilöt ja kansalaisyhteiskunta ovat alkaneet ajaa oikeuksia myös uusia reittejä, kuten kansalaisaloitteiden kautta ja tällä tavoin viimeisen vuosikymmenen aikana on saavutettu merkittäviä muutoksia tasa-arvon näkökulmasta (Niemi 2020, 89–90). Tämä on linjassa myös sen kehityksen kanssa, että yksilön oikeuksien lisääntymisen myötä ja hyvinvointivaltion heikentyessä tarvitaan yksilöitä, jotka ovat valmiita puolustamaan omia oikeuksiaan. Tällainen kehityssuunta muuttaa tasa-arvoa enemmän muodolliseen suuntaan lopputuloksen tasa-arvon sijaan. (Pylkkänen 2012, 66–67). Nussbaumin teoriaan peilaten yhteiskunnalla tulisi olla vastuu myös huolehtia siitä, että aivan jokaisella on tosiasiallinen mahdollisuus päästä käyttämään heille myönnettyjä oikeuksia, kuten strategiakeskustelussa mainittuja varhaiskasvatusta ja lähiluontoa. Nussbaumin teoriassa keskiöön nousevatkin mahdollisuudet nimenomaan siinä kontekstissa, että niiden täytyy olla tosiasiallisia mahdollisuuksia. Tasa-arvon näkökulmasta tämä tarkoittaa lopputuloksen tasa-arvoa, eli että yhtäläisten lähtökohtien lisäksi tai sijaan keskitytään prosessiin ja sen lopputulokseen. Oikeusdiskurssi taas painottaa enemmän mahdollisuuksien tasa-arvoa.

Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina

Kaupunkistrategiassa ja siihen liittyvässä keskustelussa ei jää epäselväksi, että Helsingissä tahdotaan tehdä maailmanlaajuisesti merkittävää politiikkaa. Ilmastotavoite on globaalilla tasolla merkittävä, samoin asunnottomuuteen ja terapiatakuuseen viitataan muihin kaupunkeihin tai maihin verrattuna merkittävänä tekona.

Käsitys suomalaisesta tasa-arvosta ja Suomesta tasa-arvon mallimaana elää yhä vahvana. Saaga on alkanut vuodesta 1906 kun naiset saivat äänioikeuden ensimmäisinä Euroopassa ja toisina maailmassa (Julkunen 2010). Näkökulma on kuitenkin kritisoitu joiltain osin vanhentuneeksi ja usein ajatusta onkin kritisoitu nimenomaan naisen aseman kautta ja etenkin yksityisen puolen tasa-arvon näkökulmasta. Suomessa ei tunnistettu raiskausta avioliiton sisällä ennen vuotta 1994 ja naisiin kohdistuva väkivalta on merkittävän suurta, ollen EU-maista toiseksi korkeinta niin että lähes joka toinen (47 prosenttia) 15-vuotiaista naisista on kokenut seksuaalista väkivaltaa (Tilastokeskus 2023). Kuten muillakaan osa-alueilla sukupuoli ei noussut juurikaan esiin valtuustokeskustelussa.

Ja kun maan hallitus istuu käsiensä päällä eikä saa millään toteutettua terapiatakuuta, ottaa Helsinki homman haltuun ja toteuttaa terapiatakuun täällä kaupungissamme jo heti ensi vuonna. (PV 26)

Tulkitsin Helsingin edelläkävijyyttä korostavan retoriikan samanlaisen kehyksen läpi kuin yllä esitellyn Suomea kansainvälisesti korostavankin. Tällainen puhe on usein värikästä, se sisältää superlatiiveja, mutta ei lopulta kovinkaan paljon keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Puheella tehdään ero muihin suomalaisiin kaupunkeihin ja tahdotaan luoda miellelyhtymä pikemminkin *yhtenä eurooppalaisena kaupunkina*. Helsinki tahtoo tehdä politiikkaa, joka huomataan maailmalla ja mahdollisesti nostaisi kaupungin jopa otsikoihin maan rajojen ulkopuolella. Tällaista on esimerkiksi puhe asunnottomuuden poistosta hyvin ehdottomana. Toisaalta asunnottomuus poistetaan -puhe ei sisällä minkäänlaisia konkreettisia keinoja, toisin kuin koulutuspuheessa, josta oli löydettävissä konkreettisia poliittisia keinoja, kuten rahoitusmallin muutos ja positiivisen diskriminaation keinot. Vaikka helsinkiläinen asunnottomuus on Suomen mittakaavassa huomattavan suurta, on se maailmanlaajuisesti varsin pientä ja tavoite, jossa asunnottomuus poistetaan kokonaan, on maailmanlaajuisesti merkittävä.

Ainutlaatuinen kaupunkikulttuurimme on keskeinen hyvän elämän mahdollistaja. Se rakentaa Helsingin omaleimaisuutta, tekee kaupungista houkuttelevamman matkailijoille, edistää kaupunkilaisten osallisuutta, kasvattaa kulttuurista ymmärrystä, vähentää segregatiota ja edistää kaupunkilaisten sitoutumista Helsinkiin. (Kaupunkistrategiaesitys 2021)

Eriarvoisuutta vastaan vaikuttaisi olevan käynnissä myös aktiivinen taistelu, jota torjutaan erilaisin keinoin tai siltä puolustaudutaan. Taistelu antaa kuvan yllättäen saapuvasta ei-toivotusta vieraasta, vaikka todellisuudessa eriarvoisuus on yhteiskunnan rakenteissa syntyvää ja näin ollen poliittisten päätösten tuottamaa. (Therborn 2013, 69) Therborn on hahmotellut neljä erilaista mekanismia, missä yksilöiden ja ryhmien toiminta yhdessä yhteiskunnallisten rakenteiden kanssa tuottavat tai pitävät yllä eriarvoisuutta. Nämä mekanismit ovat etääntyminen (voittajat ja häviäjät), ulossulkeminen (rajoittamista ja jakoa sisä- ja ulkopuolisiin), hierarkkisointi (vakiintuneet sosiaaliset hierarkiat) ja riisto (jako ylempi- ja alempiarvoisiin). (Mt. 2024, 70–77.)

Helsingin on torjuttava segregatiota, alueiden eriytymistä ja syrjäytymistä jämäkästi myös jatkossa. Tavoitteenamme on tulla jälleen maailman parhaaksi ja yhdenvertaisemmaksi paikaksi oppia. Myönteistä erityiskohtelua jatketaan ja se on hyvä juttu. Lähipäiväkotiperiaatteen toteuttaminen helpottaa lapsiperheiden arkea. (PV 32)

Valtuustokeskustelusta eriarvoisuuden aiheuttajaksi nähdään segregatio ja alueiden eriarvoistuminen, mutta tarkalleen ottaen myös nämä prosessit ovat vain eriarvoistumisen erilaisia ilmenemismuotoja, eli valtuustokeskustelussa ei ole kuultavissa yhteiskunnan roolia eriarvoisuuden tuottajana, mutta politiikalla tähdätään vahvasti sen poistamiseen.

5.3 Lopputuloksen tasa-arvopuhe

Lopputuloksen tasa-arvopuheeksi luokittelin hoitoon pääsy -diskurssin sekä hoivan antajat ja saajat -diskurssin. hoitoon pääsyllä viitataan terveystoimintamahdollisuuteen, jossa havaitsin yhtenä erityispiirteenä mahdollisuuspuheen puuttumisen ja yleisemmäksi puhettavaksi hoitoon pääsyn korostamisen. Hoivan antajiin ja saajiin sisältyvät sekä kaupungin työntekijät että omaishoitajat että myös hoivan vastaanottajat. Diskurssin sisällä on siis kahta erilaista

painostusta, mutta niissä molemmissa korostui talouden ja raskasta työtä tekevän sekä hoivaa vastaanottavan hyvinvoinnin välillä tasapainoilu.

Hoitoon pääsy

Sana mahdollisuus toistui kaupungin valtuuston puheessa useita kertoja. Se on sekä mahdollisuutta hyvään elämään että mahdollisuutta harrastuksiin. Aineiston sisältä löytyi suuria eroja mahdollisuuspuheen käytöstä, esimerkiksi terveyteen liittyvissä 63 otteessa mainittiin vain kaksi kertaa sana hoitomahdollisuus sekä yhden kerran sana mahdollisuus tarkoittaen siinäkin yhteydessä kaupungin mahdollisuutta ottaa käyttöön terapiatakuu. Sen sijaan leikki- ja vapaa-aika-aineiston 19 tekstiotteessa mahdollisuus mainitaan kahdeksan kertaa, eli lähes joka toisessa tekstiotteessa. Terveyteen liittyvä puhe erottuu siis aineistosta tässä suhteessa hyvin merkittävästi.

Yleisesti ottaen mahdollisuuspuheenkin voi tulkita pikemminkin mahdollisuuksien, eli lähtökohtien tasa-arvoksi, sillä se harvoin pitää sisällään minkäänlaista kannanottoa mahdollisuuksien toteutumisesta tai lopputuloksesta. Sen vuoksi tulkitsenkin mahdollisuuspuheen puuttumisen vuoksi kaupungin tuottaman terveystuotteen sisältävän enemmän lopputuloksen tasa-arvoa, kuin muut toimintamahdollisuudet. Kannanotoissa korostetaan kaupunkilaisten tarvetta päästä hoitoon ja saada hoitoa. Tasa-arvon näkökulmasta tämä tarkoittaa jokaisen tosiasiallista mahdollisuutta hoitoon sen sijaan, että pelkästään lähtökohdat hoidolle olisivat yhtäläiset.

Meidän tulee vaatia terveyspalvelujärjestelmältämme enemmän, eikä kiireettömään hoitoon pääsy voi olla erinäisten hankkeiden ja projektien varassa (PV 4)

Progressiivisen verotuksen hyvinvointivaltiona hoitoon pääsyn oikeudenmukaisuuden ajatellaan usein olevan Suomessa hyvällä tolalla. 2000-luvun alussa Suomi oli kuitenkin OECD-maiden kolmen epäoikeudenmukaisimman maan joukossa yhdessä Yhdysvaltojen ja Portugalin kanssa, kun tarkasteltiin, kuinka paljon enemmän suurituloiset saivat hoitoa suhteessa pienituloisiin. (Teperi & Keskimäki 2007, 278–280.) Eriarvoisuus terveydessä on senkin jälkeen pysynyt ennallaan ja myös kasvanut: THL:n vuonna 2011 tehdyssä kokoavassa raportissa todetaan, että

lukuisista terveyserojen kaventamiseen tähtäävistä ohjelmista huolimatta ongelma ei ole poistunut ja yhtenä syynä tähän ovat liian vähäiset resurssit, jotta ongelmiin todella pystyttäisiin pureutumaan. (Rotko ym. 2011.)

Perustuslain (731/1999) 19 § mukaan hoidon tasavertaisen takaamisen lisäksi tulisi huolehtia myös väestön terveyden edistämisestä. Tutkimusten mukaan tässä on kuitenkin tapahtunut muutosta 1990-luvulta alkaen (Karsio ym. 2020, 210–211; Teperi & Keskimäki 2007). Suunnanmuutoksen jälkeen hoivapolitiikka on korostanut yhä enemmän yksilön ja heidän läheistensä vapautta ja vastuuta (Karsio ym. 2020, 231–232).

Vaikka Suomi ja muut pohjoismaat ovat pärjänneet verrattain hyvin yhteiskunnallisen tasa-arvon tavoittelussa, on elämänehtojen, kuten eliniän osalta vielä huomattavia eroja ja puutoksia. Suomalaismiesten terveys ja ennenaikainen kuolema on vuonna 2010 ollut Yhdysvaltojen tasolla ja sosiaalinen eriarvoisuus on ollut miesten kohdalla tuolloin Euroopan jyrkintä. (Therborn 2013, 154.) Sen lisäksi, että tätä voidaan osittain pyrkiä selittämään tiedon epätasaisella jakautumisella, kuten sillä, että huonossa asemassa olevalla ihmisellä voi olla vähiten tietoa terveysasioista (Mt. 2013, 155) olisi melko yksipuolinen näkemys ainakin Suomen kontekstissa väittää, että heikossa asemassa olevat ihmiset eivät tietäisi mitkä asiat toisivat lisää terveyttä, vaan taustalla on pikemminkin mahdollisuuksien puuttuminen esimerkiksi taloudellisten ehtojen takia. Sen sijaan stressin, sosiaalisten hierarkioiden ja ulkoisten vaatimusten vaikutus yhdistyessään oman työn tai muun elämän hallinnan tunteeseen voi myös olla merkittävässä osassa hyvinvoinnin kokonaisuutta (Mt. 2013, 155). Usein suuria eroja terveydessä perustellaan myös pienituloisten ja köyhien epäterveellisemmillä elämäntavoilla, mutta tämäkään ei selitä koko lopputulosta vaan myös tähän on tarjottu selitysmalliksi elämäntilanteen tuomaa stressiä (Jensen & van Keersberg 2017, 24, Therborn 2013, 155). nykyisenlaisen terveyserojen jakautumisen taustalla voidaan siis nähdä olevan taloudellista epävarmuutta sekä sosiaalista kahtiajakautumista (Therborn, 2013, 98–99).

Haluamme tehdä Helsingistä parhaan kaupungin perustaa perhe. Raskauden ja synnytyksen hoitopolkua on uudistettava. Vauvaperheet tarvitsevat matalan kynnyksen tukea. Helsingin perusterveydenhuoltoa kehitetään hoidon jatkuvuuden ja pysyvien hoitosuhteiden näkökulmasta.
(PV 3)

Myös asunnottomuuspuheen voi tulkita niin, että mahdollisuuksien sijaan *asunnottomuus poistetaan* sen sijaan, että jokaiselle kaupunkilaiselle annettaisiin esimerkiksi mahdollisuus asuntoon. Toisaalta mielenkiintoista valtuuston asunnottomuuspuheessa on se, että asunnottomia helsinkiläisiä ei mainita kertaakaan, vaan puheessa toistuu pelkästään sana asunnottomuus. Mikäli elinolojen tuottamalla stressillä on niin suuri vaikutus terveyteen, kuin mitä tuoreet tutkimukset ovat antaneet ymmärtää, voi asunnottomuuden ilman mitään sen mukanaan tuomia lieveilmiöitäkään ymmärtää suurena terveysriskinä. Asunnottomuuden poiston tärkeyttä korostettiin kuvaamalla sitä esimerkiksi ”hyvinvointivaltion häpeäpilkkuna” sekä ”itsestäänselvyytenä”.

Arvoisa puheenjohtaja, haluan erityisesti kiittää yhteisestä näkemyksestä lähestulkoon kaikkien ryhmien välillä ja onnitella meitä siitä historiallisesta tavoitteesta, että me aiomme poistaa asunnottomuuden Helsingistä vuoteen 2025 mennessä, koska asunnottomuus on hyvinvointivaltion häpeäpilkku ja nyt me ollaan todella sitouduttu poistamaan se. Koti on perusoikeus ja sillä mitä Helsinki tekee asunnottomuuden torjunnassa on valtavan paljon väliä koko Suomen asunnottomuustavoitteille myös. Ja taas kerran tääkin on globaalisti kunnianhimoista. (PV 11)

Suomalaisten terveyserojen taustalla vaikuttaisi olevan 1990-luvulta alkanut kehityskulku, jolloin terveyserot alkoivat kasvaa. Taloudelliset puitteet ja elinolojen aiheuttama stressi saattavat olla mahdollisia tekijöitä terveyden heikentymisen ja erojen kasvamisen välillä. Valtuustokeskustelussa myönnetään terveydenhuollon huono ja heikentynyt tilanne ja tuotettu terveyspuhe lupaa kaupunkilaisille lopputuloksen tasa-arvoa hoitoon pääsyn ja sen saamisen suhteen. Myös asunnottomuutta luvataan poistaa, ilman minkäänlaisia ehtoja, toisaalta myöskään mainitsematta minkäänlaisia konkreettisia keinoja.

Hoivan antajat ja saajat

Sekä sote- että kasvatushenkilöstön tiedetään olevan koronapandemian ja pitkään jatkuneen työntekijäpulan jälkeen kuormittuneita. Helsingissä oli pitkään uutisoitu varhaiskasvatuksen huonosta tilanteesta ja koronan myötä muun muassa sairaanhoitajat olivat olleet paljon otsikoissa työtilanteensa vuoksi. On yleisesti tunnettu tosiasia, että molemmat alat ovat selkeästi naisvaltaisia ja sen vuoksi aihe on hyvin vahvasti tasa-arvopoliittinen. Valtuutettujen

puheenvuoroissa ei kuitenkaan noussut erikseen esiin sukupuoli. Monet mainitsivat sekä kasvatuksen että sosiaali- ja terveysalan yhdessä lauseessa, mutta vaikuttaisi että kasvatuksen alan henkilöstön tilanteesta on hieman enemmän mainintoja. Kasvatuksen alalla huoli kohdistui työntekijöiden lisäksi luonnollisesti myös lapsiin.

Todella tärkeänä pidä myös sitä, että kasvatuksen ja koulutuksen alalla pahenevaa työvoimapulaa kiinnitetään nyt erityistä huomiota. Ilman päteviä ammattilaisia emme voi taata tasa-arvoisia lähtökohtia ja hyvää koulupolkua kaikille helsinkiläisille. (PV 35)

Kaupungin tärkein tavoite on nimittäin turvata lasten etu ja kasvu ja terve tulevaisuus. Kasvatuksen ja koulutuksen linjat vähentävät eriarvoisuutta. Muun muassa opettajien ja lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten riittävydestä ja hyvinvoinnista huolehtimalla Helsingistä tulee entistä laadukkaampi paikka kasvaa. Lapset voivat saada nyt riittävästi aikuisten aikaa ja läsnäoloa. (PV 28)

Vuonna 2020 kunta-alalla työskenteli Suomessa 400 000 ihmistä, joista 80 prosenttia oli naisia (Koskinen Sandberg 2020, 164). Helsingissä samat luvut olivat vuonna 2022 työskentelevistä 37 531 henkilöstä 77,2 prosenttia oli naisia (Henkilöstöraportti 2023). Valtuustokeskustelussa ei nostettu kertaakaan esiin sukupuolten välistä tasa-arvoa tai sen puutetta. Tämän voisi tulkita niin, että kuten monissa muissakin yhteyksissä sukupuolten tasa-arvo nähdään ”valmiina” eikä sitä näin ollen tarvitse huomioida politiikan teossa. On mahdollista, että puhetapa Suomesta tasa-arvon mallimaana vaikuttaa siihen, millaista poliittista tahtoa asioiden eteenpäin viemiseen löytyy. Ottaen huomioon, että työntekijäpula kasvatus- sosiaali- ja terveysalalla vaikuttaa huomattavasti enemmän naisiin: sekä niihin, jotka lähtevät suuren työkuorman vuoksi, että niihin, jotka jäävät töihin työntekijäpulasta kärsiville työpaikoille, on valtuustopuheesta paikannettava kuormittuneisiin työntekijöihin viittaava diskurssi epäilemättä sukupuolipoliittinen.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön puute on ollut Helsingin tiedossa ja useita vuosia. Nyt tilanne on kriittinen. Koronapandemia on koetellut henkilöstön työssä jaksamista, raskaassa hoitotyössä äärimmilleen, lomien siirto, sijaisten puute, pitkät työvuorot ja pieni palkka vastuullisesta työstä ovat saaneet monet vaihtamaan alaa. Huolestuttavinta on parhailaan näkyvillä oleva suuntaus: lähihoitajat ja sairaanhoitajat eroavat Helsingin kaupungin vakituisista toimista ja

siirtyvät keikkatyöntekijöiksi eri hoitoalan rekrytointiyrityksiin, joissa he voivat valita työvuoronsa elämäntilanteensa mukaan paremmalla palkalla. (PV 46)

Myös Nussbaum (esim. 2006, 70–71) on teoksissaan nostanut usein esiin hoitotyön tilannetta ja linkittänyt sen naisvaltaisiin aloihin. Yksi Nussbaumin teorian keskeisistä arvoista on myös aina nähdä ihminen päämääränä eikä koskaan välineenä, ja tämä arvo asettuu mielenkiintoiseen valoon, kun sitä tarkastellaan työntekijänäkökulmasta.

Palkkaeriarvoisuudesta voidaan paikantaa ainakin kaksi vallalla olevaa diskurssia. Toinen on se, että palkkaeriarvoisuutta ei ole, koska työpaikan sisällä samasta työstä saa saman palkan. Toisen diskurssin mukaan palkkaeriarvoisuutta on, koska maanlaajuisesti mitattuna naisten palkat ovat alhaisemmat johtuen julkisen ja etenkin naisvaltaisten hoiva- ja kasvatusalojen alemmasta palkkauksesta (Saari 2012). Saari (2012, 224) huomauttaa, että mikäli eriarvoisen palkan nähdään johtuvan pelkästään kulttuurista tai erilaisista yksilön koulutusvalinnoista, ei tällöin kyse ole sellaisesta syrjinnästä, johon olisi mahdollista puuttua oikeudellisin keinoin. Tämän vuoksi yhteiskunnallisen keskustelun sävy voi vaikuttaa myös siihen kuinka naisvaltaisten alojen palkkaukseen suhtaudutaan. Suomen lainsäädännön mukaan oli vielä 1960-luvulle asti sallittua maksaa miehille ja naisille eri palkkaa ja eri sukupuolille olikin erilliset palkkataulukot. Asia muuttui vuonna 1962 kansainvälisen työjärjestön (ILO) samapalkkasopimuksen ratifioinnilla. Jotta palkkasyrjinnästä olisi mahdollista sanktioida, ei eri palkkaisten töiden tarvitse olla täysin toisiaan vastaavia vaan saman *arvoisia*. Arvolle ei kuitenkaan ole määritelty mitään selkeitä kriteerejä. (Koskinen Sandberg 2020, 162.) Koskinen Sandberg (2020, 170) näkee yhtenä suurimpana palkkaepätasa-arvoa ylläpitävänä tekijänä työmarkkinajärjestöjen suuren roolin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Politiikan muuttuessa talousvetoisemmaksi, on huomattavissa, että tuottavaksi taloudeksi luokiteltavat alat saavat huomattavasti suuremman huomion, kuin uusintavaa taloutta edustava hoitotyö sisältäen myös kotioloissa tapahtuvan palkattoman hoivan (Elomäki & Ylöstalo 2020, 54). Tuottavuuden ajattelun voikin nähdä melko yksipuolisena, sillä esimerkiksi julkisen koulutuksen ansiosta suomalaisilla on koulutus, joka on tärkeä edellytys tuottavuudelle (Koskinen Sandberg 2020, 157). Hoivan ja kasvatuksen arvo jää siis usein huomioimatta tai se

huomioidaan menoeränä eikä osana kokonaisuutta, jossa hyvinvointia tuottava palvelu toisi säästöjä tai tuottoa isommassa mittakaavassa.

Hyvät kuulijat: vaikka strategiaehdotuksessa on paljon hyvää, se ei ole täydellinen. Me sosiaalidemokraatit toivomme huomattavasti nykyistä enemmän kunnianhimoa omaishoidon tukemiseen, ikäihmisten hoivaan ja terveysasemien hoitajajoukkojen purkamiseen. Haluamme, että jokainen helsinkiläinen pääsee kiireettömään hoitoon viikossa. Tämä edellyttää resursseja ja selkeitä strategisia päämääriä, joiden toteutumista seurataan. (PV 4)

Omaishoitajiin viittaava valtuustopuhe erosi työntekijäpuheesta ollen huomattavan talouspaineista. Keskeistä huolesta omaishoitajien jaksamisessa oli se, että omaishoitajat tuottavat kaupungille suuren määrän säästöjä ja näin ollen omaishoitajien jaksamisesta huolehtiminen näyttäytyy ensisijaisesti merkittävänä säästötoimenpiteenä.

Senioreiden omaishoitajien ja muistisairaiden palveluihin meidän on luotava inhimillisiä vaihtoehtoja, on todella tärkeää, että helsinkiläiset saavat vastinetta verorahoilleen. (PV 13)

Tässä on juurikin kysymys siitä, että katsotaanko omaishoito yhdeksi hoitomuodoksi vai ei katsota, kuten valtuutettu Ahde tässä tässä hyvin kuvasi ja olen ollut ymmärtävinäni, että Helsingissä on ollut tässä kyllä hiukan hiukan huonoakin toimintaa siltä osin, että omaishoitoa ei ole riittävällä tavalla ymmärretty yhtenä erittäin siis eittämättä edullisimpana hoitomuotona ja inhimillisimpänä hoitomuotona ja siltä osin kehittämistä kyllä riittää. (PV 76/P 23)

Omaishoitajista yli kaksi kolmasosaa on naisia. Suomessa myös vain 40 000 kaikista 60 000 omaishoitajasta saa taloudellista korvausta antamastaan hoivasta. Omaishoitoon liittyvää eriarvoisuutta lisää se, että suurituloisilla on mahdollisuuksia hankkia palveluita (joskus verovähenteisiä sellaisia) yksityiseltä sektorilta, kun taas omaishoito voi olla joillekin taloudellisesti ainoa mahdollisuus. (Karsio ym. 2020, 230)

Nussbaum näkee hoivan asiana, jota jokainen ainakin jossain vaiheessa elämäänsä tarvitsee, mutta sen antaminen ja saaminen voi usein olla varsin epäsymmetristä. Nussbaum ei ole tarkoituksella tehnyt hoivasta yhtä toimintamahdollisuutta vaan näkee sen liittyvän kaikkeen: se luonnollisesti yhdistyy terveyden ja elämän toimintamahdollisuuksiin, mutta se lisää myös

mahdollisuutta muun muassa yhteisyyteen ja käytännön järkeen, sekä myös muihin listaamiinsa toimintamahdollisuuksiin. (Nussbaum 2006, 168.)

Hoivan antajat ja saajat nähdään siis valtuustokeskustelussa tärkeinä henkilöinä, sekä tekemänsä työn, että taloudellisten säästöjen myötä. Kaupunkistrategiassa mainitaan yhtenä painopistealueena myös työntekijöiden tilanne, mikä heijastelee hyvin sitä tilannetta, jota Helsingissä elettiin vuonna 2021. Palkkaus on pitkään Suomessa perustunut lopputuloksen tasavolulle. Valitettavasti on nähtävissä että sosiaali- ja terveysalan ja kasvatuksen alan työn arvo ei pysty päihittämään helpommin mitattavissa olevaa tuotantotaloutteen perustuvaa työtä. Myös sillä puhutaanko palkkauksesta sukupuoleen vai puhtaasti yksilön valintaan liittyvänä asiana on vaikutusta siihen, kuinka palkkauspolitiikka jatkossa kehittyy.

5.4 Eriarvoisuuspuhe

Kahta erittelemääni diskurssia yhdisti puhe eriarvoisuudesta. Tällaiseksi nousivat alueiden yhdenvertaisuus -diskurssi, sekä koulutus on ratkaisu eriarvoisuuteen -diskurssi. Nämä diskurssit myös sivuavat toisiaan monelta osin, mutta tahdoin eritellä ne kahdeksi eri diskurssiksi, koska alueisiin ja kaupunginosiin liittyvä puhe nousi keskustelussa esille myös hyvin paljon laajemmin kuin pelkkiin kouluihin liittyvänä asiana. Alueiden yhteydessä puhutaan lähikirjastoista ja luontoalueiden tärkeydestä. Toisaalta tahdon tarkastella alueellisuutta myös kriittisesti vallan näkökulmasta.

Alueiden yhdenvertaisuus

Monissa puheenvuoroissa viitattiin alueellisuuteen, joka Helsingin tapauksessa tarkoittaa eri kaupunginosia. Eri kaupunginosien yksilöllisyyttä ja erityisyyttä tahdotaan korostaa ja moni valtuutettu muistuttaa, että myös kauempana kantakaupungista löytyy hienoja paikkoja, joita ei tule unohtaa ydinkeskustan kustannuksella. Keskustelu kumpuaa suoraan strategian painopistealueeksi määrittelystä ”alueiden omaleimaisuuden vaalimisesta” (Helsingin kaupunki 2021). Alueiden eriarvoistuminen nousi esiin useissa puheenvuoroissa ja näiden alueiden yhdenvertaistaminen vaikuttaisi olevan yksi kaupungin tavoitteista. Tätä ratkaistaan muun

muassa alueellisilla lähipalveluilla, kuten säilyttämällä lähikirjastopalvelut, panostamalla luontoalueisiin sekä asuntopolitiikalla.

Liian moni helsinkiläinen on kokenut viime vuosina, että Helsingin kasvu uhkaa sekä lähiluontoa, että sitä miten kaupunki pystyy järjestämään peruspalvelut. Meidän on turvattava lähiluonto jokaisessa kaupunginosassa, kaikkien kaupunkilaisten saavutettavissa. (PV 9)

Kaupunginosiin ja alueisiin viittaava puhe kumpusi usein alueiden eriytymisen huolesta. Kun kaupunginosat eriytyvät, eli kun jollekin alueelle kerääntyy enemmän esimerkiksi pienituloisia, alhaisen koulutuksen omaavia tai maahanmuuttajia, alueen ajatellaan eriytyneen yleisestä kaupungin keskiarvosta. Alueiden eriytymistä voidaan kutsua myös segregatioksi.

Segregatiolla on usein negatiivinen sävy ja sen yhteydessä saatetaan käyttää termejä kuten ghettoutuminen tai huono-osaisuuden kasautuminen. Segregatio terminä on alun perin kuitenkin melko neutraali ja sillä tarkoitetaan yleisesti mitä tahansa sosiaalista kasautumista tai eriytymistä. Joskus on saatettu puhua myös positiivisesta tai omaehtoisesta segregatiosta (Bernelius 2013, 27.) Valtuustopuheessa segregatio sai kuitenkin poikkeuksetta negatiivisen sävyn ja siitä puhutaan asiana, jota pitää välttää, vähentää tai se pitää kokonaan poistaa.

Ainutlaatuinen kaupunkikulttuurimme on keskeinen hyvän elämän mahdollistaja. Se rakentaa Helsingin omaleimaisuutta, tekee kaupungista houkuttelevamman matkailijoille, edistää kaupunkilaisten osallisuutta, kasvattaa kulttuurista ymmärrystä, vähentää segregatiota ja edistää kaupunkilaisten sitoutumista Helsinkiin. (Kaupunkistrategiaesitys 2021)

Lotta Junnilainen (2019, 242–244) on tutkinut väitöskirjassaan kahden vuokratalolähiön arkea ja on tutkimuksessaan havainnut lähiöiden kehittymisen ja kehittämisen usein tähtäävän keskiluokkaistamiseen ja ylhäältä päin saneltavaan alueiden muutokseen. Silloinkin kun tavoitteena on sisältä päin lähtevä yhteisöllisyyttä lisäävä muutos, voi puhe lähiöiden yhteisöllisyyden lisäämisestä, eriarvoisuuden vähentämisestä ja tasa-arvosta toisaalta tulkita puheeksi siitä, kuinka lähiöt muuttuvat yksilöiden ehdoilla pikemminkin kuin yhteiskunnan rakenteita korjaamalla. Toisin sanoen vuokratalolähiöiden ongelmat ovat lähtöisin vääränlaisista asukkaista, eivätkä siitä ovatko esimerkiksi alueen palvelut oikeanlaisia väestöpohjaan nähden.

Yhdenvertaistamispuhe saattaa siis olla hyviin tarkoitukseen kätkeytyneitä tahtoa muuttaa alueita keskiluokkaisemmiksi ja näin ollen haluttavammiksi myös muiden kuin *huono-osaisten* silmissä. Kääntöpuolena tällaisen politiikan teolle voi muodostua se, että pelkästään puhe huonompien alueiden parantamisesta tuottaa todellisuuden huonoista alueista. Kaupunkipolitiikassa huono alue tarkoittaa useimmiten alhaisempaa tulotasoa ja huonompia oppimistuloksia, mutta nykyään myös turvattomuutta ja rikollisuutta. Näin ollen on mahdollista, että kaupungin poliitikkojen tapa puhua alueista hyvinä ja huonoina tuottaa, tai vähintään pitää yllä hyviä ja huonoja alueita.

Alueella on oltava palvelunsa, jos ei kaikki kävelyetäisyydellä niin hyvin saavutettavissa, sekä mahdollisuus kulttuuriin ja harrastamiseen. (PV 36)

Analysoimassani valtuustokeskustelussa ei vaikuttaisi nousevan merkittävästi esille kaupungin linjaama politiikka, jossa omistusasuntoja tulisi sijoittaa tasaisesti sinne, minne on keskittynyt vuokra-asumista, perimmäisenä tarkoituksena sekoittaa eri tuloluokista olevia ihmisiä ja luoda tällä tavoin monipuolista asunto- ja asukaskantaa (Ronkainen & Eskelä 2021, 28–29). Lotta Junnilainen (2019, 77) on vuokratalolähiöitä tutkiessaan huomannut, että lähiöistä löytyy huomattava määrä yhteisöllisyyttä. Tasavertaisuus muiden vuokralla asuvien kanssa voi näin ollen lisätä yhteisöllisyyttä ja yhdenvertaisuutta. Ei siis välttämättä ole niin yksiselitteistä, millaisella asuntokannalla olisi paras vaikutus asukkaiden hyvinvointiin ja voi olla, että liiallinen usko sekoittamispolitiikkaan voi myös kääntyä itseään vastaan, mikäli se toteutetaan pelkästään ylhäältä päin sanellen ottamatta huomioon alueiden asukkaita.

Toisaalta kaupungit ovat aina olleet myös ihmiselämän nurjien puolien näyttämöitä, joissa näkyy elämän hauraus. Kaupungeissa asuu haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Kaupunkeihin kasautuu huono-osaisuutta, monenlaista pahoinvointia ja rikollisuutta. (Kaupunkistrategiaesitys 2021)

Kuten koulujen seuraavaksi yhdenvertaistamisesta puhuttaessa myös kaupunginosien Yhdenvertaistamispuhe saattaa siis joiltain osin olla itseään toteuttava ennustus ja se, millaista puhetta eri kaupunginosista tuotetaan julkisuudessa tai politiikassa, voi luoda tai pitää yllä toisten alueiden oletettua huonoutta tai hyvyttä. Kriittisesti voidaankin siis pohtia, missä vaiheessa tulee olla huolissaan alueiden eriytymisestä ja milloin niiden eriyttämisestä.

Koulutus on ratkaisu eriarvoistumiseen

Valtuustokeskustelussa toistuu puhe siitä kuinka laadukkaan koulutuksen avulla segregatio ja eriarvoisuus vähenevät. Tämä diskurssi oli mahdollista erottaa erilleen alueiden yhdenvertaisuuspuheesta, vaikka välillä ne myös linkittyivät toisiinsa. Valtuustopuheessa todetaan usein, kuinka koulutus vähentää segregatiota ja eriarvoisuutta. Asiaa ei perustella, eli sen ajatellaan olevan kaikille kuulijoille selvää. Todennäköisesti ajatus perustuu mahdollisuuksien tasa-arvoajattelulle, eli kun lapselle mahdollistetaan hyvät lähtökohdat, ei hänen perhetaustallaan tai perheen varallisuudella ole tällöin niin suurta vaikutusta tulevaisuuteen vaikkapa koulupolun ja tulevaisuuden ammattin suhteen.

Hyvät valtuutetut. Yksi aikamme suurimmista haasteista on eriarvoisuuden syventyminen, joka tapahtuu, vaikka yhdenvertaisuudesta puhutaan enemmän kuin koskaan ennen. Siksi on välttämätöntä, että strategia toteaa lyhyiden päiväkotij- ja koulumatkojen kuuluvan kaikille lapsille, sekä laadukkaiden lähipalveluiden kuuluvan kaikille helsinkiläisille asuinalueesta riippumatta. (PV 5)

Keskusteluissa viitattiin usein positiivisen diskriminaation malliin, jossa kaupunki on vuodesta 2008 kohdistanut enemmän määrärahoja koulutukseen sosioekonomisesti heikommille alueille (Silliman 2017). Näiden tukea saavien koulujen sijainnista on vedetty johtopäätös myös huono-osaisuuden kasaantumisesta ja tukea saavista kouluista kolmannes sijaitsee muualla kuin Itäisessä suurpiirissä, missä kaikkien koulujen osuus kaupungin kouluista on kuitenkin vain viidennes. (Bernelius 2013, 66.) Valtuustokeskustelussa ei nosteta mitään tiettyjä alueita tai kaupunginosia esille, mutta kaupunkistrategian kirjallisessa versiossa on mainittu erityistoimenpiteiden kohteiksi muutama Itä- ja Pohjois-Helsingissä sijaitseva kaupunginosa (Helsingin kaupunki 2021). Mahdollisesti puhuttaessa huonoista alueista, viitataan joko noihin kyseisiin alueisiin tai puhujat viittaavat yleisesti tunnettuna pidettyyn ”faktaan” jonka mukaan huono-osaiset alueet sijaitsevat itä- ja Pohjois-Helsingissä.

Helsingin on torjuttava segregatiota, alueiden eriytymistä ja syrjäytymistä jämäkästi myös jatkossa. Tavoitteenamme on tulla jälleen maailman parhaaksi ja yhdenvertaisemmaksi paikaksi oppia. Myönteistä erityiskohtelua jatketaan ja se on hyvä juttu. Lähipäiväkotiperiaatteen toteuttaminen helpottaa lapsiperheiden arkea. (PV32)

Yhteiskunnallista eriarvoisuutta mitatessa koulutus on yksi tarkimmista mittareista. Vaikka koulutuksella on suuri vaikutus siihen, millaiselle tulotasolle ihminen päätyy, on sen merkitys taloudellista tilannetta laajempi sen määrittäessä myös ihmisen mahdollisuudet aikaisessa vaiheessa. Koulutus vaikuttaakin henkilön mahdollisuuksiin jopa enemmän kuin tämän tulot tai varallisuus. (Therborn 2013, 18.) Bernelius (2013, 64) on todennut, että oppimistuloksissa näkyy väestörakenteen erot eri alueiden välillä. Ruotsalaisen Göran Therbornin (2013, 113–114) mukaan jo Pohjois-Euroopassakin ollaan siirtymässä vähitellen julkisten ja yksityisten koulujen jakolinjoihin, jolla on vahva kansalaisia kahtia jakava vaikutuksensa. Sen sijaan valtuustopuheessa elää vielä vahvana suomalainen tasaveroisten koulujen diskurssi, jossa kaikkien koulujen on oltava yhtä hyviä, ja vaikuttaisi olevan oletusarvo, että kouluista puhuttaessa puhutaan aina pelkästään julkisista kouluista. Koulujen alueellinen eriytyminen tuotti huolta. Myös lähipäiväkotiperiaate puhututti ja sai paljon kannatusta.

Ei ole ihme, että valtuustokeskustelussa alueiden eriytyminen ja koulut yhdistyvät puheenvuoroissa usein. Sen lisäksi, että viime vuosina on keskusteltu enenevässä määrin suomalaisten koululaisten PISA-tuloksista, on koululla myös valtava merkitys asuinalueita valitessa. Julkiseen kouluverkkoon pohjautuvassa Suomessa muuttopäätösten taustalta saattaa löytyä alueen koulun (oletettu) maine. Näin ollen kouluilla voi olla suuri merkitys myös segregatioprosessien taustalla (Bernelius 2013, 41). Diskurssianalyysin hengessä ei jälleen ole niinkään merkittävää, mitkä alueet todella ovat huono-osaisia, saati se mitä huono-osainen alue tai kaupunginosa käytännössä edes tarkoittaa. Sen sijaan keskiöön nousee se, millä tavalla mistäkin alueista puhutaan ja kuinka niistä puhuminen luo mielikuvia ja tätä kautta vaikuttaa muun muassa ihmisten muuttohaluihin tietyille alueille. On siis mahdollista, että pelkät oletukset voivat osaltaan vaikuttaa alueiden eriytymisprosessiin ja luoda itseään toteuttavia ennustuksia, kun vanhemmat valitsevat asuinalueitaan *hyvien* koulujen perusteella (Bernelius 2013, 40).

Koulutuspuheella on havaittavissa yhtymäkohtia myös puhetapaan Suomesta tasa-arvon mallimaana. Koulutus oli pitkään yksi Suomen ja Pohjoismaisen hyvinvointivaltion lippulaivoista ja oli tunnettu siitä jopa maailmalla. Vaikka PISA-tulokset ovat pitkään olleet huolestuttavasti laskussa ja varsinkin poikien oppimistuloksista on oltu huolissaan, vaikuttaisi valtuustopuheessa olevan silti uskoa suomalaiseen koulutukseen.

Hyvät ystävät, monissa näissä asioissa menestyksen edellytys tän tulevaisuuden näkymän ja kannalta on laadukas varhaiskasvatus ja koulutus. Niissä luodaan, syntyy uusia helsinkiläisiä, oli heidän synnyinpaikkansa missä vaan ja Helsingin tuleekin olla maailman paras ja yhdenvertaisin paikka oppia. Kaikkialla pitää olla hyviä kouluja ja polku varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, toiselle asteelle ja siitä eteenpäin.
(PV 1)

Eriarvoistumisen syistä globaalilla tasolla ei ole päästy yksimielisyyteen ja vastauksissa on nähtävissä näkemuseroja niin että taloustieteilijät löytävät pääsyyllisen työelämän globalisoitumisesta ja kahtiajakautumisesta, yhteiskuntatieteilijät taas poliittisista päätöksistä ja ay-liikkeiden alas-ajosta tai aseman huonontamisesta (Therborn 2013, 144–146; Drennan 2015). Pieniä vaikutuksia saattaa mahdollisesti olla myös yleisillä väestötieteellisillä muutoksilla, kuten suurten ikäluokkien kasvulla tai kahden työssäkäyvän aikuisen talouksien lisääntymisellä, mutta näiden vaikutus yhteiskunnallisiin tuloeroihin on nähtävästi melko pientä (Drennan 2015, 25–26). Valtuustopuheessa eriarvoisuuskehitys taas nähdään liittyvän ensisijaisesti koulutukseen ja alueiden eriytymiseen ja näihin kahteen osa-alueeseen puuttamalla pyritään ratkaisemaan myös kaupungin eriarvoistumiskehitystä.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Olen tutkielmassani vastannut kahteen asettamaani tutkimuskysymykseen, joista ensimmäinen koski sitä, millaisia toimintamahdollisuuksia valtuustokeskustelusta ja Helsingin kaupungin kaupunkistrategiasta oli mahdollista paikantaa. Olen luvussa 5.1 esittänyt taulukon, josta käy ilmi lukumäärällisesti, kuinka monta eri aineisto-otetta tulkitsin mihinkin toimintamahdollisuuteen sisältyväksi. Nussbaumin luettelemasta kymmenestä toimintamahdollisuudesta jokainen tuli edustetuksi aineistossani. Eniten mainintoja kertyi terveys-toimintamahdollisuuteen sekä koulutuspuheeseen liittyvään mielikuvitus, aistit ja ajattelu -toimintamahdollisuuteen.

Toinen tutkimuskysymykseni koski sitä, millaista tasa-arvopuhetta näiden toimintamahdollisuuksien avulla rajatusta aineistosta oli löydettävissä. Olen eritellyt löydökseni kolmen otsikon: mahdollisuuksien tasa-arvopuheen, lopputuloksen tasa-arvopuheen ja eriarvoisuuspuheen alle. Yhteensä löydöksiä oli lopulta kuusi ja nimesin ne oikeusdiskurssiksi, Helsinki tasa-arvon mallikaupunkina -diskurssiksi, hoitoon pääsy -diskurssiksi, hoivan antajat ja saajat -diskurssiksi, alueiden yhdenvertaisuus -diskurssiksi sekä koulutus on ratkaisu eriarvoisuuteen -diskurssiksi.

Diskurssit erottuivat valtuuston puheesta sellaisenaan, mutta samalla niissä oli paljon liittymäkohtia toisiinsa ja niiden erottaminen toisistaan ei ollut täysin yksiselitteistä. Olen pyrkinyt jokaisen diskurssin kohdalla tuomaan näkyväksi niiden aseman teoriaosassa esittelemäni tasa-arvon moninaisella kentällä samalla paikantaen sen ajalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Olen läpi tutkielmani pyrkinyt luomaan lukijalle kuvan Helsingistä lokakuussa vuonna 2021 ja asettamaan tuon kyseisen päivän myös historialliseen kontekstiin.

Olen käyttänyt tasa-arvon erilaisia tulkintoja tarkastellakseni puhetta erilaisten toimintamahdollisuuksien kontekstissa. Valtuustossa käydyssä keskustelussa on havaittavissa hieman erilaista puhetapaa silloin, kun puhutaan terveyteen liittyvistä asioista. Olen tulkinnut terveyspuheen painottuvan hieman enemmän lopputuloksen tasa-arvodiskurssiin sopivaksi, koska siinä toistuu puhe myös hoitoon pääsyn ja hoidon lopputuloksesta. Myös eriarvoisuus nousi esiin vahvasti valtuuston puheessa ja se liittyi useimmiten koulutukseen ja asuinalueisiin.

Helsingissä on paljon erilaisia kaupunginosia, joiden liiallinen eriytyminen tuotti huolta valtuustossa. Merkittävää on huomioida se, että vaikka keskustelussa nousi esiin huoli eriarvoisuudesta, ei eriarvoisuudesta prosessina tai siihen johtaneista syistä keskusteltu. Koulutukseen panostaminen ja sitä kautta mahdollisuuksien tasa-arvo sen sijaan nousi esiin eriarvoisuutta poistavana keinona.

Valitsemani aihe on hyvin laaja ja sen vuoksi yllä esitelty on hyvin pieni pintaraapaisu sitä mitä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus kaupunkipolitiikassa voivat pitää sisällään. Tarkoitukseni on ollut tuoda esiin se, kuinka erilaista tasa-arvopuhe voi olla ja millaisessa yhteyksissä se voi esiintyä. Kuten mainittua diskurssianalyyssissä on tärkeää tarkastella analysoitavaa kohdetta osana suurempaa jatkumoa, jossa tutkija on vain yksi monista diskursseja uusintavista ja tuotavista osasista. Tätä kirjoittaessani kevättalvella 2024 olemme saaneet lukea uutisista esimerkiksi, kuinka pian käsittelemäni strategiakeskustelun jälkeen uutisoitiin, kuinka avoimuuden sijaan kaupunki pitää budjettisuunnitelmat salaisina (Valtanen 2021) ja kuinka täpärästi koulutusleikkauksilta säästyttiin kaupungin budjettineuvotteluissa. Henkilöstön pitovoiman sijaan kaupungin palkkatilanne on ollut jo vuosia suoranaudessa kaaoksessa (esim. Marttinen 2022; Lehtokari & Hirvonen 2023).

Valitsemani aineisto olisi tarjonnut mahdollisuuksia viedä tutkielmaani myös hyvin erilaiseen suuntaan. Tässä tutkielmassa on jäänyt kokonaan tarkastelematta esimerkiksi erilainen digitalisaatiota kannattava ja vastustava puhe. Myös erilainen talouspolitiikkaan kantaottava puhe olisi tarjonnut mielenkiintoisen viitekehyksen aineistolle. Itselleni mielenkiintoisimmaksi osa-alueeksi sen sijaan nousi kaupunginosaan liittyvä keskustelu ja mikäli saisin syventyä aiheeseen lisää, tarkastelisin kaupunginosien kehitystä rakenteellisen ja yhteisösosiaalityön näkökulmasta.

Diskurssianalyysin tärkein tehtävä on tuoda näkyväksi jokapäiväisessä elämässä tuotettuja puhetapoja, joilla tietoisesti tai tiedostamattamme toisinnamme erilaisia kulttuurisia käsityksiä eri asioista. Myös tasa-arvosta voi puhua tai jättää puhumatta monella tavalla. Tässä tutkielmassa olen tahtonut tuoda näkyväksi, että silloinkin kun kaupunkipolitiikassa puhutaan tasa-arvosta, se on erilaista eri konteksteissa. Olen käyttänyt Martha Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teoriaa havainnollistamaan kaupunkipolitiikan eri osa-alueita ja pyrkinyt sen avulla tuomaan näkyväksi erilaisia tapoja tuottaa tasa-arvopuhetta.

Kaupungin valtuustolla ja sen linjaamilla päätöksillä on hyvin suuri vaikutus siihen, millaista sosiaalityötä kaupungissa tehdään. Sosiaalityö on jatkuvasti erilaisten poliittisten ristipaineiden välissä siinä, millaiset asiat milloinkin ovat vallalla yhteiskunnassa. Kaupungin työntekijänä olen huomannut, että kaupunkistrategian sisältö näkyy myös konkreettisessa työn arjessa ja sen takia myös käytetyt diskurssit tulevat osaksi työntekijöiden ja asiakkaiden elämää.

7 LÄHTEET

- Anttila, Outi (2013) Kohti tosiasiallista tasa-arvoa? Sukupuolisyrynnän kiellot oikeudellisen pluralismin aikana. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys. <https://edition.fi/lakimiesyhdistys/catalog/view/556/471/1068-1> Viitattu 10.2.2024
- Arajärvi, Pentti & Sakslin, Maija (2007) Yhdenvertaisuus oikeudenmukaisuutena. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 47–61.
- Bernelius, Venla (2013) Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspuhjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Helsingin yliopisto. Helsinki: Edita Prima.
- Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari (2010) Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointilähtiikassa. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, Tutkimuksia; Vuosikerta 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu Helsinki. Tampere: Juvenes Print, 37–72. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140759/A_27_ISBN_9789524930932.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitattu 4.11.2023
- Drennan, Matthew (2015) Income Inequality: Why It Matters and Why Most Economists Didn't Notice. New Haven, Connecticut; Yale University Press.
- Elomäki, Anna & Ylöstalo, Hanna (2020) Talous on tasa-arvokysymys: Taloudellistunut tasa-arvo ja sukupuolisokea talouspolitiikka. Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Helsinki: Gaudeamus, 48–68.
- HE 309/1993. Hallituksen esitys perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- Helsingin kaupungin henkilöstöräpörtti 2022 (2023) Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2023:6. Helsinki: Grano Oy.
- Helsingin kaupunki (2021) Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025. Kaupunginhallituksen esitys kaupunginvaltuustolle 4.10.2021. Helsinki <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/55/5556c927366000be77e12449603753d458ef14e7.pdf> Viitattu 25.11.2022.
- Helsingin kaupunki. Helsingin kaupunginvaltuusto. <https://paatokset.hel.fi/fi/paattajat/kaupunginvaltuusto> Viitattu 14.3.2024.
- Hiilamo, Heikki, & Saari, Juho (2010) Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, Tutkimuksia; Vuosikerta 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu Helsinki. Tampere: Juvenes Print, 13–

36.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140759/A_27_ISBN_9789524930932.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Holli, Anne Maria (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 73–98.

Jensen, Carsten & van Kersbergen, Kees (2017) The Politics of Inequality. London: Macmillan Education, Palgrave.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysin kuvakulmat. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 23–50.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 76–104.

Jokinen, Arja (2016) Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 179–212

Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Junnilainen, Lotta (2019) Lähiökylä: tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. Tampere: Vastapaino.

Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012) Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 7–30.

Kantola, Johanna & Koskinen Sandberg, Paula & Ylöstalo, Hanna (2020) Tasa-arvopolitiikka muutoksessa. Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Helsinki: Gaudeamus. 7–32.

Kaplan, Juliana & Kiersz, Andy (2021) A huge study of 20 years of global wealth demolishes the myth of 'trickle-down' and shows the rich are taking most of the gains for themselves. Business Insider 7.12.2021. <https://www.businessinsider.com/how-bad-is-inequality-trickle-down-economics-thomas-piketty-economists-2021-12?r=US&IR=T> Viitattu 11.3.2024

- Karsio, Olli & Näre, Lena & Olakivi, Antero & Sointu, Liina & Zechner, Minna (2020) Vanhuus, vaiva ja tasa-arvo. Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin. Helsinki: Gaudeamus, 227–242
- Kiander, Jaakko (2007) Kannustaminen hyvinvointivaltiossa ja tuloerojen kehitys. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 155–180.
- Koskinen Sandberg, Paula (2020) Korporatistinen järjestelmä ja samapalkkaisuuden politiikka. Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin. Helsinki: Gaudeamus, 169–187.
- Kuntalaki 410/2015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410#O3L7P37>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Lehtokari, Rosa & Hirvonen Saara (2023) Opettaja marssi ulos maksamattomien palkkojen takia, sitten koko luokka yhtyi mielenosoitukseen: ”Ottaa kaaliin, palkat maaliin!” Yle. 3.4.2023. <https://yle.fi/a/74-20025594> Viitattu 26.2.2024
- Marttinen, Vesa (2022) Helsingin palkanmaksuongelmat jatkuvat vielä pitkälle syksyyn – suurin väärin maksettu summa on ollut 280 000 euroa. Yle. 2.9.2022. <https://yle.fi/a/3-12602968> Viitattu 26.2.2024.
- Niemi, Johanna (2020) Oikeudellisen ajattelun muutos: Onko tasa-arvo oikeudellistumassa? Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Helsinki: Gaudeamus, 69–92.
- Nousiainen, Kevät (2012) Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 31–56.
- Nussbaum, Martha (2006) *Frontiers of Justice. Disability, Nationality, Species Membership.* Cambridge, Mass: Belknap Press.
- Nussbaum, Martha (2011) *Creating Capabilities: The Human Development Approach.* Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.
- Ojala, Marja-Riitta (2020) Oman elämänsä toimija. Keskeisten inhimillisten toimintamahdollisuuksien kääntäminen sosiaalityön työmuodoiksi vanhuksille ja vammaisille henkilöille suunnatuissa palveluissa. Lisensiaatintutkimus. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/325095> Viitattu 18.11.2023.

Perustuslaki 731/1999 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Pietikäinen, Sari & Mäntynen Anne (2019) Uusi kurssi kohti diskurssia. Vastapaino. Tampere.

Pylkkänen, Anu (2012) Muodollisen tasa-arvon pitkä historia ja sen sisäänrakennetut erot. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari. Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 57–72.

Ronkainen, Mika & Eskelä (2022) Elina Helsingin asuntopolitiikka - Historiallinen katsaus ja nykytilanne. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2022:3. https://hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/2022/asuntopoliittinen_historiikki.pdf

Rotko, Tuulia & Aho, Timo & Mustonen, Nina & Linnanmäki, Eila (2011) Kapeneeko kuilu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa 2007–2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 8:2011. Helsinki: Yliopistopaino.

Saari, Milja (2012) Sukupuolten palkkaeriarvoisuus tasa-arvon ikuisuuskysymyksenä. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 201–225.

Savage, Michael (2021) The Return of Inequality: Social Change and the Weight of the Past. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Sen, Amartya (1992) Inequality Reexamined. Oxford: Oxford University Press.

Silliman, Mikko Isak (2017) Targeted Funding, Immigrant Background, and Educational Outcomes: Evidence from Helsinki's "Positive Discrimination" Policy. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-198-1> Viitattu 24.2.2024.

Suoninen, Eero (2016) Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 51–74.

Teperi, Juha & Keskimäki, Ilmo (2007) Terveyspalvelujen kohdentumisen oikeudenmukaisuus. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 274–291.

Therborn, Göran (2006) Inequalities of the world. London: Verso.

Therborn, Göran (2013) Eriarvoisuus tappaa. Suomentanut Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino.

Tilastokeskus (2023) Tuloerot kaventuivat ja reaalitytulot alenivat vuonna 2022.

Tilastokeskuksen tiedote 19.12.2023.

<https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lyr6zpsv3y0duk4wc191rl> Viitattu 19.1.2024.

Tilastokeskus (2023) Henna Attila, Henna & Keski-Petäjä, Miina & Pietiläinen, Marjut & Lipasti, Laura & Saari, Juhani & Haapakangas, Kimmo Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021. Tilastokeskuksen loppuraportti 2023. Helsinki.

Valtanen, Tero (2021) Pormestari Vartiainen vakuuttaa budjetin valmistelun salassa parantavan demokratiaa – tutkija on toista mieltä: "Tässä jää tärkeä kierros pois" Yle. 2.11.2021. <https://yle.fi/a/3-12169403> Viitattu 26.2.2024.

Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry. Toimintamahdollisuudet hyvään elämään. <https://www.jaatistietopankki.fi/minua-kuullaan-reppu/hyva-elama/toimintamahdollisuudet/> Viitattu 9.3.2024

Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2010) The Spirit level Why Equality Is Better for Everyone. London: Penguin.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>